EGO

AUG-SEPT 1984

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

Even tijd? Pak EGO!

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT UITGAANDE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

nr. 8/9 – aug./sept. 1984
23e jaargang

Abonnementsprijs *f* 12,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Wim Heij (voorzitter), Wim Reinders, Hans Schonk, Frank Spoelstra, Cher Turel, Paul Vonk.

Vaste medewerkers:
Bert Brounts, Adriaan Bijl, Theo Carree, Anton Constandse, Sietse van der Hoek, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan Stoof, Frans Wermer, Hans van Wissen.

Eindredaktie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Adres redaktie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. tel. 03404-14436.

Inhoud

Woensdrecht	2
HMT-het tehuis als thuis	3
Apartheid en popmuziek	4
Mortieristen/Gedicht	6
Burgerlijke ongehoorzaamheid	8
Weemoed	11
Under fire	12
Vrede moet je maken (poster)	14
Geknipt voor u/Vaste prik	16
Computers	17
North Sea Impressies/Jordaan	20
Bij de mens lukt het . . .	22
Teo Gootjes	24
Boeken/bladen/brochures	26
EGO-puzzle	27
Willy Lohmann	28

Foto voorpagina: Rienk-Jan Huizinga

EGO voor lezers met een koel hoofd en een warm hart

Krijgsraad mild voor Woensdrecht-weigeraars. Andere benadering?

De problematiek van de gewetensbezwaarde militairen, zowel vrijwillig dienenden als dienstplichtigen, blijft de aandacht vragen. Sinds augustus 1980, toen de eerste site-wachtweigeraar werd veroordeeld, steekt de gewetensproblematiek van militairen met een zekere regelmaat de kop op. En men hoeft waarlijk niet over profetische gaven te beschikken om te stellen dat het einde voorlopig nog niet in zicht is. Zolang de overheid immers niet wil komen met een algemene regeling voor het functioneren van militairen met gewetensbezwaren tegen het bezit of de mogelijke inzet van kernwapens zullen zich schrijnende toestanden (veroordelingen, ontslagen e.d.) blijven voordoen.
Voor de humanistisch geestelijke verzorging, we hebben dat in dit blad al vaker geschreven, is het uitblijven van een dergelijke regeling onaanvaardbaar.

Voor humanisten mag de mens niet alleen maar gezien worden als een uitvoerder en niet meer dan dat. Het recht op zelfbeschikking is dusdanig vervlochten in het denken en handelen van mensen, dat steeds opnieuw dat recht, zeker wanneer mensen daardoor in de verdrukking raken, tot het uiterste dient te worden verdedigd. Daar waar het geweten in de knel komt dient, niet bij voorbaat te worden uitgegaan van het belang van het kollektief, maar dient niets te worden nagelaten om te zoeken naar aanvaardbare ruimte voor de in gewetensnood verkerende mens. Opdat hij/zij kan blijven functioneren op een juist ook voor betrokkene principieel verantwoorde wijze.
Die bereidheid om tot het uiterste te zoeken naar oplossingen blijkt bij de politieke leiding thans afwezig. Vrij recente uitspraken van minister De Ruiter (gedaan tijdens de behandeling van de personeelsparagraaf van de Defensienota in de vaste Defensiekommissie van de Tweede Kamer, april '84) bevestigden e.e.a. nog eens. Dienstplichtigen met gewetensbezwaren (tegen bepaalde taken) moeten maar een beroep doen op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst (WGMD). Eventuele bezwaren van beroepsmilitairen, die vrijwillig voor dat vak hebben gekozen, zullen van geval tot geval worden beoordeeld. Een 'denkperiode' kan worden toegepast, maar daarna is het slikken of stikken, hetgeen neerkomt op doen wat er gezegd wordt of anders ontslag. Desnoods niet op verzoek. Aldus, in grote lijnen weergegeven, de opvattingen van de bewindsman in deze kwestie.

Met deze redenering werden 7 augustus j.l. ook weer de, voor de krijgsraad in Arnhem terecht staande, zogenaamde Woensdrecht-weigeraars geconfronteerd. De 'verdachten', een dienstplichtige en een ex-dienstplichtige van het 45e Pantserinfanteriebataljon uit Steenwijk, hadden in mei van dit jaar geweigerd zich te laten inzetten op de vliegbasis Woensdrecht.
De president van de krijgsraad hield hen de opvatting van de politieke leiding nog eens voor, dat de krijgsmacht alleen kan functioneren wanneer men slechts met één soort militairen van doen heeft, „militairen die overal kunnen worden ingezet". De auditeur-militair (openbaar aanklager), op zijn beurt, beklemtoonde dat dienstplichtige militairen met kernwapenproblemen gebruik kunnen maken van de grondwettelijke mogelijkheid een beroep te doen op de WGMD. En omdat er helemaal nog geen raketten in Woensdrecht staan, was de auditeur-militair verder van mening, betrof dit een gewone bewakingsopdracht.
Tegen de dienstplichtige (die ook nog de aan Woensdrecht voorafgaande site-wacht had geweigerd) eiste hij dan ook zes weken gevangenisstraf waarvan twee weken voorwaardelijk met een proeftijd van een half-jaar, tegen de ex-dienstplichtige (die voor zijn diensttijd n.b. een beroep had gedaan op de WGMD maar niet erkend was geworden) drie weken voorwaardelijk met een proeftijd van een half jaar plus een geldboete van *f* 250,–.

De krijgsraad oordeelde een stuk minder zwaar, te weten resp. drie weken onvoorwaardelijk en drie weken voorwaardelijk met een proeftijd van een half jaar. Wanneer men bedenkt dat site-wacht-weigeraars tot nu toe (m.u.v. de eerste twee) nagenoeg steeds drie weken gevangenisstraf tegen zich hebben horen uitspreken, dan zijn de thans gevelde vonnissen te beschouwen als lichte straffen. Let men dan ook nog op het eerder een totaal weigeraar i.p.v. de „normale" twaalf maanden „slechts" zes maanden gevangenisstraf oplegde, dan zou men geneigd kunnen zijn te veronderstellen dat er een andere benadering lijkt plaats te vinden t.a.v. principiële (totaal)weigeraars.

De loftrompet steken over dit veranderde beleid lijkt ons voorbarig. Immers, de eerste twee site-wachtweigeraars kregen ook 'slechts' voorwaardelijke gevangenisstraffen opgelegd. Nadien werd dat, in nagenoeg alle gevallen, omgezet in drie weken 'zitten'. „Kernwapenbezwaarden zijn nu een uitzondering en zo moet het blijven" was, kort weergegeven, het standpunt van minister De Ruiter in april j.l. nog. Zolang het om beperkte aantallen gaat, lijkt het dat de krijgsraad mild kan en mag zijn. Worden het grotere aantallen dan zou de krijgsraad haar strafbeleid wel eens kunnen gaan bijstellen.
Te vrezen valt, gelet op de ontwikkeling rond de site-wachtveroordeelden, dat deze gedachte niet geheel ongegrond is. Dat zou overigens een merkwaardig licht werpen op de rechtspraak van de krijgsraad: niet het (militaire) misdrijf op zich zou dan bepalend zijn voor de op te leggen straf, maar het aantal overtreders.
Maar laten we niet vooruitlopen op datgene wat misschien komen gaat. In elk geval is het voor vreugde nog bepaald te vroeg.

Redaktie

HMT – het tehuis als thuis

Men noemt het HMT wel eens een 'stukje menselijk gezicht in de krijgsmacht'.
Hierbij denken we dan niet alleen aan de ruimte buiten de kazernepoort, waar men kan uitblazen van het militaire leven, het geldt zeker ook de sfeer waarin dat kan.
En sfeer wordt in de eerste plaats door mensen gemaakt.

Een spelletje buiten schaken bij. . .

Sfeer

In de vier HMT's proberen we die sfeer te scheppen. Soms lukt het minder maar over het algemeen gaat het wel goed. De mensen die het HMT bezoeken moeten volkomen ontspannen zich lekker voelen. Zonder dat er een dreiging is van om welke reden dan ook niet jezelf kunnen zijn.
Zo'n sfeer is natuurlijk in een samenlevingsverband van voornamelijk jonge mensen, die niet echt thuis zijn, niet gemakkelijk te realiseren.
Alles gaat op grote schaal, waardoor de aandacht voor het individu, ook jezelf, gemakkelijk verloren kan gaan.
Toch blijven we het proberen in de HMT's. Steeds als het gevoel ontstaat dat bezoekers èn tehuisleiding samen zorgen voor de ontspannen sfeer, is de opzet van het HMT geslaagd.

Méér dan horeca

Wij willen als HMT natuurlijk méér zijn dan een drank- en voedselverstrekkende horeca-onderneming. Daarin zijn wij niet de enige, maar we zijn wel een tehuisorganisatie waar niemand iets wordt opgedrongen van een bepaalde geestelijke denkrichting.
Want pas als ook daarin iedereen volledig vrij is en zonder welke materiële of mentale druk ook mag denken of geloven wat hij of zij zelf wil, is een mens in staat tevreden te zijn.
En er is waarachtig in het leger genoeg om zwaarwichtig over te denken, te praten, van mening te verschillen. Voor deze diskussies bieden de HMT's graag ruimte. Zonder dat wij ons met de verkondigde standpunten moeten conformeren. Al zouden we dat in voorkomende gevallen wel kunnen doen.
Onze eerste taak is echter het geven van gelegenheid om te praten met elkaar.
Het inhoud geven aan de diskussies is in de eerste plaats aan de bezoekers van de HMT's. En de Dienst humanistisch geestelijke verzorging in de krijgsmacht is een aan ons nauw verwante organisatie die er juist is voor dit soort diskussies.

. . .het HMT 'De Huneberg' in Havelte (Dr.)

Onderbedeeld

Toch gaat niet alles van een leien dakje. Dit voorjaar is bij de behandeling van de Defensienota in de Tweede Kamer naar voren gebracht dat de humanistisch geestelijke verzorging ten opzichte van de konfessionelen zeer onderbedeeld is. Bij de HMT's zien we eenzelfde beeld in vergelijking met de konfessionele kollega's, al moeten we toegeven dat de bezuinigingen van de laatste jaren ons minder drastisch dan hen hebben getroffen. Maar omdat onze organisatie zeer veel kleiner is, komen deze geringere bezuinigingen wel even hard aan. Daarom zitten we nog steeds met de handen in het haar, als het om de centen gaat.

Steun nodig

Nog steeds is het nodig dat we twee keer per jaar een inzamelingsaktie houden bij partikulieren. Daarbij richten we ons in de eerste plaats op de leden van het Humanistisch Verbond. Maar we kunnen ons voorstellen dat daarbuiten veel mensen ons willen steunen. Aan de lezerskring van dit blad, voornamelijk militairen, vragen wij steun door onze tehuizen te bezoeken. Maar ook het doorgeven van ons gironummer aan kennissen kan geen kwaad, integendeel. Deze maand september is onze grote aktiemaand. We hopen op een sukses, want onze plannen overtreffen onze mogelijkheden.
Daarom voor de goede orde: ons postgironummer luidt 20540.
En tot ziens in één van onze HMT's in Havelte, 't Harde, Nunspeet en Seedorf.

Loebas Oosterbeek
Bestuurslid Stichting
Humanistisch Thuisfront

De Trommels die Botha verslinden

Apartheid en popmuziek

Wekenlang heeft het nummer „Free Nelson Mandela" van de Engelse popgroep Special AKA in de hitlijsten gestaan. Zelden is de eis tot vrijlating van een politieke gevangene „op een muzikale manier" tot zoveel mensen doorgedrongen. Wie is Nelson Mandela, en waar staat hij voor? was een veelgestelde vraag. Anti-apartheidsorganisaties voelden het succes van die plaat als een steun in de rug. Een toevalstreffer? Henk Tummers (een freelance journalist die regelmatig over Afrikaanse muziek schrijft in het blad Oor) ging op zoek naar meer anti-apartheidssporen in de popmuziek.

Zoals alle andere vormen van kultuur zegt popmuziek wat over de wereld waarin ze ontstaat. Popmuziek is tegenwoordig een wijdverbreide vorm van kultuur en hoewel je erover kunt twisten hóe belangrijk het precies is wat deze muziek te zeggen heeft, artistiek of sociologisch, vind ik het bijzonder plezierig ernaar te luisteren. Op die manier nam ik enige tijd geleden kennis van de song „Free Nelson Mandela".
Tussen popmuziek en Zuid-Afrika bestaan verschillende banden. In de eerste plaats doordat met name het blanke deel van de Zuidafrikaanse samenleving met haar westerse levensstijl tot het poppubliek behoort. Popidolen van Elvis Presley tot Elvis Costello verkopen hun platen aan de Zuidafrikaanse jongeren, treden in Zuid-Afrika op of besluiten er vanwege de apartheid niet op te treden, geven in interviews hun mening over de Zuidafrikaanse maatschappij. En omdat het sterren zijn heeft hun houding invloed op de fans. Een andere rol die Zuid-Afrika speelt binnen de popmuziek is dat de apartheid een regelmatig terugkerend onderwerp is voor teksten van popsongs. „Free Nelson Mandela" is daarvan een recent voorbeeld.
Hoewel het verschijnsel „protestsong" aan modes onderhevig is, nemen de teksten die andere dan persoonlijke problemen behandelen een vaste plaats in in de popmuziek.
Met name sinds Bob Dylan geven popmusici, tussen hartekreten over verloren liefdes door, hun visie op wereldproblemen als oorlog en vrede, vrijheid en diktatuur. Temidden van deze onderwerpen duikt ook het apartheidssysteem regelmatig op. Uiteraard, want de situatie in Zuid-Afrika is een van de meest hardnekkige en schreeuwende vormen van onrecht. Enkele, willekeurig gekozen, voorbeelden van popsongs die over de situatie in Zuid-Afrika handelen wil ik hier noemen.

Steve Biko

Peter Gabriel, de Engelse zanger die met de groep Genesis wereldberoemd is geworden en inmiddels ook een aantal succesvolle solo-elpees heeft gemaakt, schreef enige jaren geleden het nummer „Biko", een tamelijk indrukwekkend stuk muziek over de door de blanke machthebbers vermoorde Zuidafrikaan Steve Biko. Dankzij een fraai en dramatisch arrangement slaagde de song er op z'n minst in de naam van Steve Biko bekend te maken bij talloze muziekliefhebbers over de hele wereld.

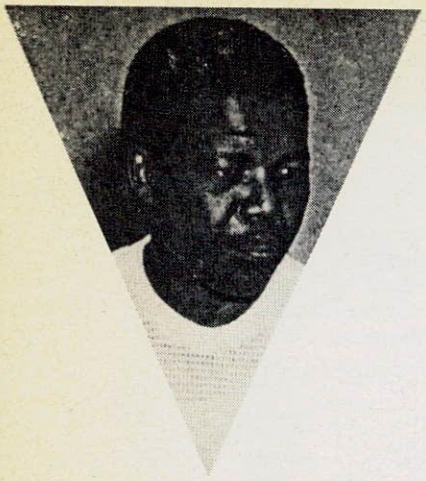

Nelson Mandela, levenslang. . .

Een andere in Engeland levende muzikant die songs over Zuid-Afrika heeft geschreven is Manfred Mann. Manfred Mann opereert in hetzelfde muzikale genre als Peter Gabriel, de technisch bewerkelijke, wat symfonische rockmuziek. Mann heeft een persoonlijke band met Zuid-Afrika. Hij is er geboren en er woont nog naaste familie van hem. Over de reden waarom Manfred Mann nu pas iets over Zuid-Afrika meldt wil ik het niet hebben, maar er kan niet ontkend worden dat de teksten op de elpee

‚Somewhere in Africa" een overwogen en ondubbelzinnig beeld geven van de huislandenpolitiek in Zuid-Afrika. Eén kant van de plaat, waarop illegaal in Zuid-Afrika opgenomen strijdliederen te horen zijn, handelt over de aftakeling van de westerse maatschappij, met name in die situaties waarin ze te maken heeft met de derde wereld, de andere kant gaat in zijn geheel over de problemen van de naar de thuislanden gedreven Zuidafrikanen. Overigens proberen zowel Gabriel als Mann hun strijdvaardige houding zoveel mogelijk te bagatelliseren. Beiden beweren dat de muzikale vorm voorop staat, en dat het onderwerp van de teksten vooral is gekozen omdat het zo goed aansluit bij de muziek en de ritmes. Ze zijn blijkbaar bloedsbang om als agitator beschouwd te worden in plaats van als kunstenaar.

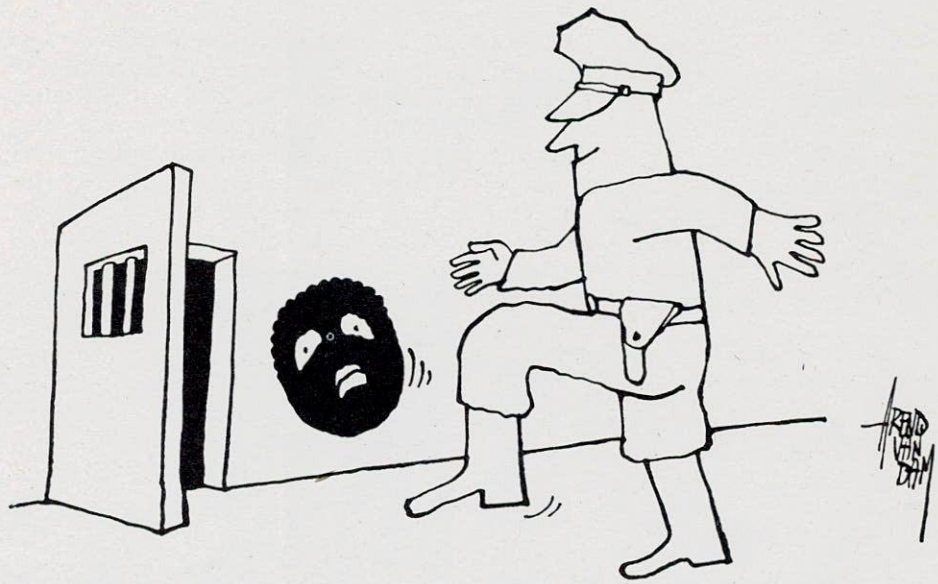

Boykot Zuid-Afrika

Iemand die dat probleem totaal onbekend is, is de uit Trinidad afkomstige zanger The Mighty Sparrow. The Sparrow is 's werelds beroemdste vertolker van calypso muziek, de karnavalsmuziek die we hier vooral kennen van Harry Belafonte en van songs als „Rum and Coca Cola", „Matilda" en „Coconut Woman". Calypso muziek heeft van oudsher de funktie van muzikaal nieuwsblad, en The Mighty Sparrow houdt de aktualiteit dan ook nauwlettend in de gaten. Met „Isolate South Africa" maakte hij desalniettemin een van de meest verontwaardigde en konkrete songs. Op een meedogenloos diskotheekritme propageert hij totale isolatie van Zuid-Afrika en vraagt met name de Verenigde Staten om militaire macht te gebruiken om druk uit te oefenen. Behalve de blanke machthebbers, tegen wie hij het hardst tekeergaat, en Amerika wordt ook de kerk verantwoordelijk gesteld voor de instandhouding van de apartheid. De supermachten houden zich op de achtergrond en laten niets merken van de verontwaardiging die ze wel ten aanzien van Polen en Afghanistan tonen. „America, it's you to stop Pretoria", luidt een van de laatste regels van deze meest geslaagde anti-apartheid-popsong.

Het zou mooi zijn geweest als dit nummer de bekendheid kreeg die onlangs „Free Nelson Mandela" te beurt viel. Daarin wordt in het kort verteld wie Nelson Mandela is, hoe z'n toestand is, en wordt tot zijn bevrijding opgeroepen.
Het feit dat de song een aanstekelijk, licht Afrikaans aandoend funk-ritme heeft is er waarschijnlijk verantwoordelijk voor dat de song zo populair is geworden. Ook de groep Special AKA, de voortzetting van de vijf jaar geleden succesvolle Britse ska-groep The Specials, relativeert haar politieke betrokkenheid enigszins, maar het gebruik van de hoes van de plaat voor duidelijke informatie over zowel Mandela als de Engelse Anti-Apartheidbeweging, spreekt dit tegen. Ten slotte verdient de Londense groep The Ivory Coasters nog een eervolle vermelding voor de geestige anti-apartheidsong. Weliswaar betreft het hier een instrumentaal nummer, maar de titel behoort tot de fraaiste die ik ken. De plaat heet „The Bongo That Ate Pik Botha" en je kunt er uitstekend op dansen.

Henk Tummers

De tekst van dit artikel is met toestemming overgenomen uit: Zuidelijk Afrika Nieuws, juni-nummer 1984 (Anti-Apartheids Beweging Nederland).

heeft Lord Carrington eigenlijk broers

„Ze noemen ons vaak de Ost-mietjes"

Mortieristen: toch niet zo gematst?

Er zijn maar weinig woorden die soldaten zo vaak gebruiken als de termen „gematst" en „gepaald". Kreten die kennelijk horen bij de militaire dienst, zoals mosterd bij een bal gehakt. Militairen, hoe kort ook in dienst, hebben zich deze termen reeds eigen gemaakt. Afgunst en rivaliteit liggen vaak ten grondslag aan het gebruik. In deze visie behoren per definitie de dienstvakken (bijv. de hospikken) tot de gematsten en de wapens (bijv. de zandhazen) tot de gepaalden. Maar ook binnen één onderdeel tref je dit verschijnsel aan. Zoals EGO-redakteur Wim Heij kon konstateren toen hij sprak met Paul Banning, Bennie Groen en Martin Hekman, drie mortieristen van het 47e Pantserinfanterie uit Havelte.

Zij die de krijgsmacht een beetje kennen zullen er nauwelijks van opkijken. Afgunst hoort nu eenmaal bij mensen en dus ook bij soldaten. Zeker in een afgedwongen situatie is men snel geneigd naar anderen te kijken die het beter of slechter hebben. Zo is het ook met rivaliteit. In de krijgsmacht kom je dit verschijnsel bijna dagelijks tegen. Van ieder peloton wordt getracht het beste peloton van de kompagnie, het bataljon, ja zelfs van de NAVO te maken, om maar één voorbeeld te noemen. Tirailleurs zijn, al of niet aangemoedigd door kaderleden, de mening toegedaan dat mortieristen een gematste hap zijn. Paul, Bennie en Martin kijken daar heel anders tegenaan.

Zijn mortieristen gematste infanteristen?

Bennie: Ze zeiden het direkt, van begin af aan al, dat mortieristen gematst zijn. Maar de eerste twee maanden opleiding waren hetzelfde als die voor een tirailleurpeloton. Daarna zouden we het soepel krijgen. Voorlopig hebben we net zoveel oefeningen gedraaid. We zijn konstant in de running geweest. Maar ook in het veld zijn de verschillen klein. Op een oefening moet iedere tirailleur een schutterspit graven. Maar wij moeten ook graven. Allereerst moet het stuk ingegraven worden en dat is me een gat. Zo ongeveer zes bij zes meter. Daarnaast moeten we ook nog twee schutterspitten met slaapgelegenheid graven. Dat alles moet je met een stuksbediening van zeven man doen, in zo'n anderhalf à twee dagen. Daar komt nog bij dat ook wij eindeloos wacht draaien. Hoe men er bij komt dat wij gematst zijn is mij nog steeds een raadsel. Zowel tirailleurs als mortieristen doen niet veel anders dan graven en wachtlopen.

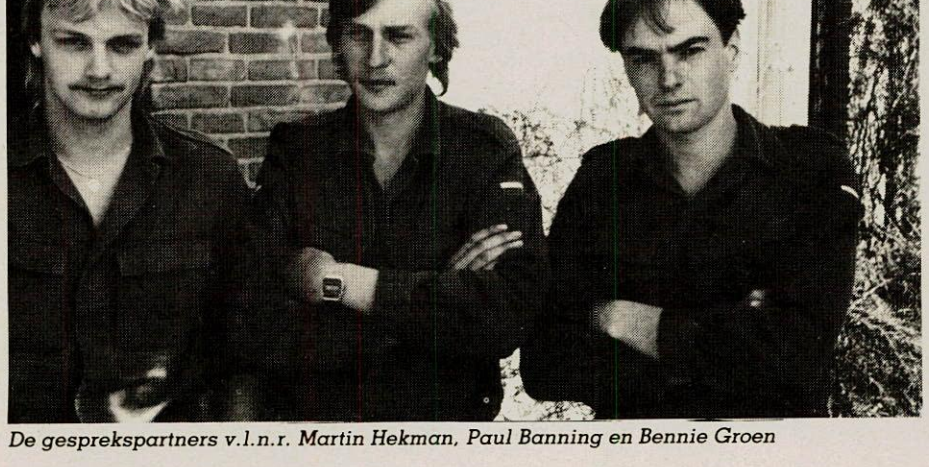

De gesprekspartners v.l.n.r. Martin Hekman, Paul Banning en Bennie Groen

Toch heeft men het heel vaak over de softe-hap.

Martin: Ze noemen ons vaak de Ost-mietjes. Daar zouden ze wel de Ost-beren van kunnen maken. Er zitten nogal wat jongens bij ons die een bril dragen, maar dat zegt niets over de lichamelijke inspanning die geleverd moet worden.

Wie zijn eigenlijk diegenen die het over die softe-hap hebben?

Martin: Dat zijn niet zozeer de kaderleden, maar veel meer de tirailleurs. Die vinden dat ze het zo moeilijk hebben.

Paul: Ook het kader in de schoolperiode sprak van elite. In ieder geval dat wij anders waren dan de anderen.

Bennie: In de schoolperiode treedt a snel een verschil in opleiding op. Mor tieristen zeggen dan al vlot tegen tirail leurs „dat hoeven wij gelukkig nie meer te doen". Op hun beurt zegge tirailleurs, omdat ze geen zicht mee hebben op wat wij doen, dat we ge matst zijn. Dat wordt vaak nog versterk door simpele dingen als geen oefenin Pantserstorm draaien en bijv. een oefe ning Duitsland die een week korte duurt. Door dit soort zaken wordt oo het idee in stand gehouden dat mor tieristen maar een slappe hap zijn.

Paul: Een mortierpeloton hangt er in d opleidingsperiode vaak ook maar ee beetje bij. Je maakt deel uit van ee kompagnie maar toch hoor je er nie echt bij. Het is tijdens een oefening i het begin weleens voorgekomen dat z ons met het eten helemaal vergeten wa ren. Zo van „verrek, helemaal niet mee aan gedacht, dat er ook nog een mor tierpeloton is".

Toch zijn er wel verschillen tussen ee mortierpeloton en een tirailleurpeloton Waar zitten die dan?

Bennie: Een mortierpeloton bestaat u drie eilandjes, de stukken, die, in he

gedicht

Nevenstaand gedicht is van Sonja Prins (geb. 1912) en komt uit haar laatste bundel „Ook wij waren vluchtelingen". Een bundel politieke gedichten die zij schreef tussen 1979 en 1982. Sonja Prins debuteerde reeds in 1933 met een bundel gedichten. En hoewel zij ook prozawerk heeft geschreven zijn het toch steeds haar bewogen gedichten geweest die aandacht trokken. Haar uitgesproken links-politieke opvattingen, haar antifascistische gezindheid en haar afkeer van geweld klinken bij voortduring door in haar werk. Ook weer in deze bundel. „Ook wij waren vluchtelingen" door Sonja Prins werd uitgegeven door De Geus, Postbus 2206 te Breda. Prijs ƒ 15,– + ƒ 2,30 verzendkosten; (giro 3236734).

BIJ UITSTEK GEVAARLIJK

als hij dood en vernietiging
in zijn vaandel
gaat schrijven

telkens opnieuw zoals hij
deed door de eeuwen
dan moeten wij leren
wat eigen kracht is
de kracht van levende mensen

waartoe vrouwen maar ook
vrouwelijke mannen behoren

alleen van de door-en-door mannen
de man-trotse-mannen

dreigen gevaren

veld, zo'n veertig meter van elkaar vandaan zitten. Wij zijn in veel kleiner verband met elkaar bezig. Zo'n pelotonskommandant kan zo'n peloton niet zo strak runnen als een tirailleurspeloton. Je hebt dus bijna uitsluitend te maken met je stukskommandant. Maar die weten vaak ook niet meer dan bijvoorbeeld een richter. Er is dus in zo'n mortierpeloton niet zo'n struktuur, dat er één is die alles weet en dan een hele poos niets. Bij ons is er meer sprake van een horizontale struktuur. Daar zit het grote verschil met een tirailleurspeloton. En dat is niet onbelangrijk.

Ondanks dat het volgens jullie bij de mortieren niet minder zwaar is zouden jullie niet bij een tirailleurpeloton willen zitten?

Martin: Oh nee, die sfeer staat me totaal niet aan. Dat kader dat voortdurend achter je aan zit, je op de vingers kijkt. Er is daar veel meer sprake van een opgefokt klimaat dan bij ons. Je ziet dat ook in het gedrag van de jongens op de kamer, bijvoorbeeld 's avonds na een oefening. Wij kunnen dan rustig rond de tafel een biertje drinken, maar bij die tirailleurs gaat het er gelijk heel anders aan toe. Die zijn zo blij dat ze eindelijk eens even vrij van het kader zijn, dat ze een wat losgeslagen indruk maken. Voor mij zegt dat alles over dat opgefokte gedoe overdag en weinig over die jongens zelf.

Paul: Ik moet er ook niet aan denken. Bij de mortieren zijn de jongens toch ook wel iets anders. Niet beter, maar anders. Ze zijn vaak ook wat ouder, hebben vaak al gewerkt. Misschien wat volwassener al is dat wel een groot woord.

Ik proef in jullie opmerkingen toch iets van onderwaardering, klopt dat?

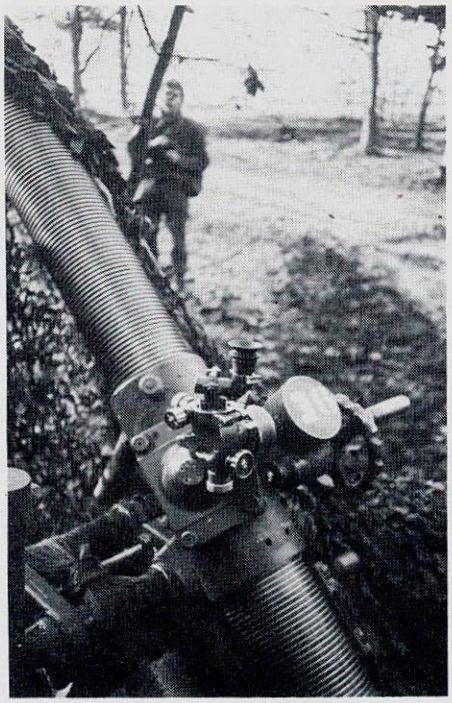

Bennie: Eigenlijk kan het me niet zo bar veel schelen hoe anderen erover denken. Veel belangrijker is hoe je je er zelf bij voelt. En ik voel me goed. Het is geen burgermaatschappij waar erkenning veel belangrijker is. Ik zit hier voor mijn nummer en hoe anderen erover denken doet me werkelijk weinig.

Martin: Het feit dat anderen (tirailleurs; W.H.) zo denken is wel zo, maar zó erg zit ik daar toch weer niet mee. Het gaat erom, net wat Bennie zegt, hoe je je zelf voelt.

Paul: Ik lig er ook niet wakker van. Iedereen zegt dat hij het beter of slechter heeft dan anderen. Uiteindelijk doet het er niet zo bar veel toe. Als de sfeer in de groep maar goed is, zodat het een beetje draaglijk is en dat is het wel. Ik heb voor dit werk ook niet gekozen en dat geldt voor bijna iedereen in dienst.

Gematst of gepaald zijn in dit verband niet te hanteren termen. Het is een klimaatverschil.

Bennie: Met bezighouden moeten ze bij ons niet aankomen, maar als er wat gedaan moet worden zijn we niet te beroerd om prestaties te leveren. Dat kan alleen maar door een goede verstandhouding. Je bent met zo'n ding bezig op een paar vierkante meter. Dat betekent dat de verstandhouding heel goed moet zijn. Denkt een sergeant wat al te streng te kunnen optreden, dan gaat al gauw de sfeer naar de kloten en dat beseft het kader doorgaans heel goed. Misschien is dat wel het belangrijkste verschil met een tirailleurgroep. Dat zegt echter niets over zwaar of minder zwaar werk, betere of slechtere soldaten maar alles over werkklimaat. Alleen in díe zin zou je kunnen spreken van gematst!

Wim Heij

't nieuwste wapen spaart ook de luchtkastelen

Burgerlijke ongehoorzaamheid

Geestelijk weerbaar en geen geweld

„Vanuit hun levensovertuiging toetsen mensen, of de staat inderdaad een algemeen belang dient. Waar recht tot onrecht wordt, daar wordt verzet tot plicht: die trotse krakersleus is geworteld in het fundament van onze maatschappij – getuige de opvattingen over verzet in de Tweede Wereldoorlog. Wáár recht tot onrecht wordt, dat is een zaak van levensovertuiging. Dàt het recht aan die overtuiging getoetst moet worden, sterker: getoetst wordt, dat is geen punt van diskussie." Deze uitspraak is te lezen in het maartnummer van Rekenschap (Erik van der Hoeven: De maatschappelijke funktie van de levensovertuiging).

De beschouwingen over burgerlijke ongehoorzaamheid schreef Chiel Verduijn in verband met een in april jl. gehouden studiedag van het Humanistisch Vredes Beraad. Zij werd eerder afgedrukt in Humanist van april '84 en voor EGO enigszins bewerkt door de auteur.
Centraal in zijn betoog staat de levensbeschouwelijke benadering, waarbij hij vooral aandacht vraagt voor de rol van de staat, het doel, de middelen en de effekten, massapsychologische aspekten, de (on)juiste mentaliteit, het geweld en de geestelijke weerbaarheid.

Het algemeen belang

„Algemeen belang", het centrale toetsingskriterium omschrijft Van der Hoeven als: „het geheel van die belangen, die elk mens heeft (. . .), de voorwaarden die voor ieder mens vervuld moeten worden om aan zijn of haar mens-zijn toe te komen." In de praktijk blijkt echter dat niet iedereen dezelfde voorwaarden noodzakelijk vindt voor de verwezenlijking van zijn mens-zijn. Algemeen belang kan ook weleens een groepsbelang-met-wijdere-strekking zijn. Twee recente akties zijn hiervan een voorbeeld.

Voor **chauffeurs** van het internationale wegtransport is het van belang, dat douanebarrières zoveel mogelijk verdwijnen. Dat deze eerder groter werden dan verdwenen, leidde tot een aktie van burgerlijke ongehoorzaamheid door de chauffeurs. Voor het merendeel der burgers was dit nauwelijks van belang. Er is dan ook vrijwel geen protest geweest tegen de opgeworpen blokkades: niet in Nederland en ook niet in de streken waar ze plaatsvonden.
De **ambtenarenstaking** van vorig jaar werd door de niet-ambtenaren vaak gezien als het opkomen voor egoïstisch groepsbelang. Het is de vakbonden niet gelukt het publiek duidelijk te maken dat de aktie gericht was tegen een overheidsmentaliteit (althans volgens de ambtenarenbonden) die zich op dat moment keert tegen de eigen werknemers, maar zich in de toekomst ook zal richten tegen andere werknemers.

Bij het begrip „belang" als toetsingskriterium kan ook eigen-belang-met-wijdere-strekking in het spel zijn, mits dat door een groot deel van de bevolking (niet-belanghebbenden) ook als zodanig wordt erkend. Als toevoeging aan Van der Hoeven's uitspraak stel ik, dat niet alleen getoetst wordt of de staat een algemeen belang dient, maar ook dat **de staat groepsbelangen-met-wijdere-strekking heeft te dienen, mits deze a. niet in strijd zijn met het algemeen belang en b. op zichzelf terecht zijn.**

Rechtsgronden

Protest, ongehoorzaamheid en verzet zijn zaken die een basis van rechtvaardigheid vereisen. Deze dient gebaseerd te zijn op heldere, nuchtere en vooral logische gedachten, hoe hoog de emoties ook kunnen oplopen.

Amsterdam, 21 november 1981: vreedzame en meest massale anti-kernwapendemonstratie

Foto's: Wim Heij

Geweldloze aktievormen: schilderen en plakken

Een toetsing van morele aard en levensbeschouwelijk belang is, of een staat – een overheid – zich houdt aan haar wetten, verplichtingen en beloften. De eerdergenoemde vrachtwagenchauffeurs konden een moreel recht ontlenen aan het feit, dat verschillende Europese landen reeds jaar en dag beloofden douanebarrières op te ruimen en zich daar ook met verdragen toe hadden verplicht, zonder dat er noemenswaardige verbeteringen waren te bespeuren. In het alledaagse leven is het immoreel als men zich niet houdt aan beloften en al dan niet kontraktueel vastgelegde afspraken en verplichtingen. Voor een staat is dat niet anders.

Ook mag een overheid in moreel opzicht pas dan haar gezag uitoefenen, nadat zij zich rekenschap heeft gegeven van wat er leeft bij de bevolking. Haar beslissingen dienen een maatschappelijk draagvlak te hebben, anders wordt de wet een dode letter en worden wetsovertredingen een algemeen geaksepteerde zaak. Dit schaadt het aanzien van de staat meer dan dat van de wetsovertreders.
Indien uit door de staat zelf ingestelde onderzoekingen blijkt, dat er bij het overgrote deel van de bevolking geen enkel begrip bestaat voor te nemen beslissingen, dan kan de staat het morele recht ontzegd worden dergelijke beslissingen te nemen. Dit geldt o.m. zowel voor de plaatsing van kruisraketten als voor de bouw van nieuwe kerncentrales.

Doel–middel–effekt

Als heel het arsenaal van gebruikelijke en op zichzelf onschuldige protestmiddelen (demonstraties, handtekeningenakties e.d.) geen resultaat hebben gehad, kan het moment komen waarop men zegt ,,wie niet horen wil, die moet maar voelen." Voelen wil natuurlijk niet zeggen fysiek geweld, maar het de staat lastig maken, ongehoorzaam zijn, je non-koöperatief opstellen.
Een diskussie over de vraag of burgerlijke ongehoorzaamheid altijd onwettig dient te zijn, is minder interessant. Zowel voor humanisten persoonlijk als voor humanistische organisaties is het van veel groter belang dat men zich bezint op de ethische aspekten. Zeker als men zelf akties overweegt of wordt gekonfronteerd met akties van anderen.
Hoe kritisch humanisten ook mogen zijn over het staatkundig reilen en zeilen, zij kunnen slechts in uiterste nood meewerken aan een ,,deregulering" van de staat. In tegenstelling tot het moderne overheidsjargon wordt hier onder deregulering wel degelijk ontregeling, desintegratie verstaan. Tot het uiterste moet getracht worden het parlementair-demokratische stelsel te handhaven en te verbeteren. Dit is één van de grote kriteria, die een rol moet spelen bij het beoordelen van burgerlijke ongehoorzaamheidsakties.

Een ander punt is: wat zijn de effekten van een aktie?
Veroorzaken akties misschien ook een aantal neveneffekten, die zo kwalijk zijn dat het te bereiken doel daarbij in het niet zinkt? Een aktie tegen de staat is bijvoorbeeld het ontregelen van de ekonomie. Dit zou kunnen door géén gebruik meer te maken van akseptgirokaarten, maar kontant te betalen of girootjes uitschrijven. Dat brengt veel extra werk mee en heeft zeker nadelige invloed op de ekonomie. Het leidt echter niet tot algehele chaos.
Veel erger wordt het als men massaal een run op de banken onderneemt om alle direkt opvorderbare saldi op te nemen. De gevolgen daarvan zijn niet te overzien. Deze zouden weleens in de orde van grootte kunnen liggen van de ineenstorting van de Amerikaanse effektenbeurs in 1929; het begin van de ekonomische krisis van de dertiger jaren. Meer in het algemeen: **men moet zich afvragen welke maatschappelijke schade door akties kan worden aangericht.**

Verschillende aktievormen kunnen uiteenlopende effekten oproepen. Alhoewel ongehoorzame burgers geweldloos zijn, kunnen hun akties wél geweld oproepen. Wellicht kan men begrip hebben voor politie, die weloverwogen met harde hand de weg vrij maakt. Er kan echter ook zoveel agressie zijn, dat er met onbeheerste drift op wordt ingeslagen. Overigens is dit geen voorrecht van de politie alleen. Ook toeschouwers kunnen zo geprikkeld raken, dat zij niet alleen gaan schelden en jouwen, maar ook tot handgemeen overgaan.
Deze gevolgen dienen wel degelijk te worden bedacht – in de eerste plaats door de aktievoerders zelf – maar ook

Foto: Aad van der Drift

Een op zichzelf geweldloze aktie kan leiden tot gewelddadig ingrijpen: anti-munitietreinde-monstranten werden in januari '82 bij Groningen weinig zachtzinnig door de ME van de rails verwijderd

Foto: Hes van Huizen

Geestelijke weerbaarheid is verre te verkiezen boven. . .

door degenen, die zich een oordeel (soms moeten) vormen over akties. De gevolgen kunnen namelijk behalve lichamelijk letsel in nog meerdere mate psychische schade aanrichten. **Men dient zich af te vragen of men dit wel aan kan, of men wel over voldoende geestelijke weerbaarheid beschikt.**

Massaliteit

Bij burgerlijke ongehoorzaamheid wordt gedacht aan grote massa's. Toch behoeft dat niet altijd het geval te zijn. De openbare mening – dat wil zeggen de opinie van het grote publiek – wordt vaak gevormd door een klein aantal personen die aanzien en vertrouwen genieten. Dit kan zich uiteraard ook voordoen bij de misvorming van de openbare mening. Vandaar dat openheid een eerste vereiste is. Open diskussies zijn noodzakelijk, omdat daarin de juistheid of onjuistheid de meeste kans heeft om aan het licht te komen en aanvaard dan wel verworpen kunnen worden.

Een andere massapsychologische zaak is niet de massa-mening, maar de massa-daden, zoals burgerlijke ongehoorzaamheid er één is. De geschiedenis van grote akties (revoluties, volksopstanden e.d.) leert, dat het ook hier in eerste en vaak enige instantie gaat om een kleine bovenlaag, zo men wil élite. De rol van de massa kan beschreven worden in opeenvolgende **graden van betrokkenheid**, lopend van positief naar negatief.

– De grootste betrokkenheid is uiteraard wanneer een grote massa daadwerkelijk deelneemt aan akties, maar bij kritisch onderzoek zal blijken dat dit zelden het geval is.

– Een hoge mate van betrokkenheid blijkt als akties worden ondersteund met geld en goederen (bijvoorbeeld het verstrekken van maaltijden e.d.).

– Het wordt al minder als men zich beperkt tot sympathie-betuigingen: een cynicus spreekt dan van ,,lippendienst bewijzen".

– De betrokkenheid wordt wel zeer miniem als men zich onthoudt van enig kommentaar: men duldt hooguit de akties.

– Ook in wat men negatieve betrokkenheid zou kunnen noemen, zijn gradaties te onderkennen. Het begint bij bewust negeren van akties tot het handtastelijk worden tegen aktievoerders.

Waarom zo uitvoerig stilgestaan bij de massapsychologische aspekten? Ik meen dat deze van wezenlijk belang zijn voor een levensbeschouwelijke beoordeling van de middelen (de akties dus) die men hanteert om gestelde doeleinden te bereiken.

Mentaliteit

Bij levensbeschouwelijke beoordeling van middelen behoort zeker ook een mentaliteitsbeoordeling. Men kan uitgaan van het principe ,,het doel heiligt de middelen". In al wat oudere verhandelingen over humanistische ethiek wordt wel gesproken van ,,gezindheid", maar duidelijker is misschien de aanduiding ,,mentaliteit" of ,,geestesgesteldheid".

Het zal je gebeuren dat je in de strijd om een liberale abortuswetgeving plotsklaps mensen aan je zijde vindt met een fascistoïde mentaliteit. Hun argument zou kunnen zijn: een vrijere abortuswetgeving kan in elk geval bijdragen aan het indammen van een toevloed van gekleurde medemensjes in Nederland. Op zo'n moment moet men zich afvragen wat belangrijker is: het gestelde doel bereiken met behulp van deze geestelijk ongezonde denkbeelden, dan wel omzien naar andere wegen zonder deze mensen?

Het zijn dus niet alleen het gewenste doel, de daarvoor te voeren akties en hun schadelijke neveneffekten, die onder de loep genomen dienen te worden. **Ook en vooral de mentaliteit, de geestesgesteldheid van waaruit akties worden gevoerd vragen om levensbeschouwelijke beoordeling.**

Akties kunnen worden gevoerd vanuit een oprechte mentaliteit, maar gebaseerd op argumenten en ideeën, die niet de onze zijn, maar wel recht van bestaan hebben in tegenstelling tot fascistoïde ideeën. Bovendien kan men, ondanks de goede mentaliteit, bezwaar hebben tegen gekozen aktiemiddelen. In alle gevallen is het dan eveneens een kwestie van mentaliteit er voor te waken, dat de aktievoerders tot raddraaiers worden bestempeld en zij en hun akties het stempel ,,misdadig" krijgen opgedrukt. Mocht dit soort kriminalisering toch plaatsvinden, dan zal een rechtgeaard humanist zich daar met hand en tand tegen verzetten.

. . .deelname aan (vaak wederzijds escalerende) gewelddadige akties

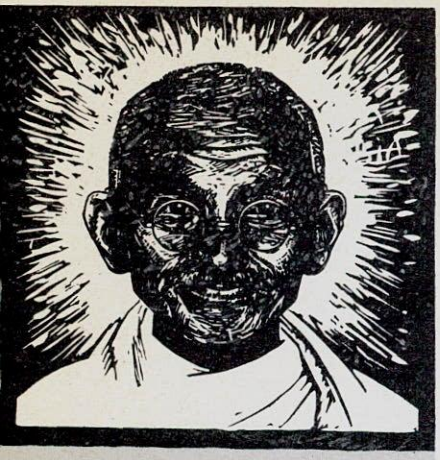

Burgerlijke ongehoorzaamheid is het onvervreemdbare recht van een burger. Geeft hij dit prijs, dan houdt hij op mens te zijn. Burgerlijke ongehoorzaamheid wordt nooit gevolgd door anarchie. Criminele ongehoorzaamheid kan daar wel toe leiden. Elke staat bestrijdt criminele ongehoorzaamheid met geweld. Gebeurt dat niet, dan betekent dat de ondergang van de staat. Maar wie burgerlijke ongehoorzaamheid onderdrukt, tracht het geweten gevangen te zetten.

★

Wil men spreken van ongehoorzaamheid in burgerlijke zin, dan moet zij oprecht zijn, beheerst, nooit oneerbiedig of uitdagend; zij moet gebaseerd zijn op een weldoordacht beginsel, niet grillig en bovenal niet ingegeven zijn door kwaadwilligheid of haat.

★

Gandhi

Geweld en geestelijke weerbaarheid

Tot slot enkele opmerkingen over geweld. Burgerlijke ongehoorzaamheid is per definitie geweldloos. Wanneer we hier echter over geweld spreken, dienen we te beseffen dat we hetpover schamelijk geweld hebben. Dat er nog vele andere vormen van geweld zijn, die bewust of onbewust worden toegepast, staat buiten kijf. Verbaal geweld, dat goed van de tongriem gesneden medemaars nog weleens ten toon willen spreiden. Administratief geweld de overheid die je een deurwaarder met wangbevel op je dak stuurt.
Alhoewel dit min of meer geaksepteerde vormen van geweld zijn, kunnen ze geestelijk enorme schade veroorzaken. Ook hier geldt (niet als enige, maar wel belangrijke remedie) dat een grote mate van geestelijke weerbaarheid is vereist. Op het gevaar af zelfgenoegzaam te worden genoemd, durf ik te stellen dat een humanistische levensovertuiging een rijke voedingsbodem kan zijn voor geestelijke weerbaarheid voor elder persoonlijk, zoals een humanistische levensbeschouwing waardevol kan bijdragen aan de geestelijke weerbaarheid van de samenleving.

Chiel Verduijn

Weemoed, hoop en verwachting

Ron Klipstein is humanistisch geestelijk raadsman bij justitie. Vroeger was hij cabaretier (het duo Klipstein & Hammelburg) en ook nu wil hij nog wel eens een enkele maal achter de gitaar kruipen en een kritisch lied ten gehore brengen. Ron Klipstein verzorgt drie maal per jaar de radio-rubriek „Steunpunt" van de AVRO. Voor het praatje dat hij in juli hield, bleek bij de luisteraars zeer veel belangstelling voor de tekst te bestaan. Reden voor de redaktie om Ron's radiopraatje (in enigszins aangepaste vorm) af te drukken.

Gisteren hoorde ik op de autoradio het nummer „Carry on, love is coming" van Crosby, Stills & Nash. Het was een hit uit de jaren zestig en riep een gevoel van weemoed in mij wakker. Ik waande me weer op die bedompte, rokerige feestjes waar liefdes bloeiden en ten onder gingen op die meeslepende klanken. Ik zag de gezichten weer, hoorde de gesprekken over hoe het nou moest met de wereld, over de oorsprong van het leven en de zin van het bestaan.
Het was de tijd van flower power, lief zijn voor elkaar en samen demonstreren tegen de oorlog in Vietnam. Het was voor mij de tijd van bewustwording, van weinig slaap en veel vrienden. Vrienden die bijna allemaal uit mijn leven zijn verdwenen. Sommigen ook uit het hunne. Een gevoel van triestheid en spijt bekroop mij. Spijt dat die tijd voorbij is. Spijt ook over de verbroken liefdes en verdwenen vrienden. Spijt over zoveel afscheid.

Dit schoot me gisteren allemaal te binnen toen ik in m'n auto over een saaie snelweg raasde en die muziek uit het verleden hoorde.
Maar vandaag is die spijt verdwenen. Het is voldoening dat ik voel. Want het waren mooie minuten vol weemoed, de muziek bracht vele herinneringen naar boven. Het verleden leefde weer even. Ik zag weer de gezichten, proefde de sfeer, herinnerde me gebeurtenissen. Daardoor realiseer ik me dat het verleden voortleeft in mijn geheugen.
En dat maakt afscheid, hoe hartverscheurend dat ook kan zijn, toch een beetje makkelijker.

Mensen die uit je leven verdwijnen, omstandigheden die veranderen. Het kan soms een onvoorstelbare leegte in iemands leven veroorzaken. Het verleden dood, de toekomst een gapend gat: een weinig hoopvol beeld.
Maar we kunnen het ook anders bekijken. Bijvoorbeeld zoals Harry Mulisch doet in zijn boek „De aanslag". Hij stelt dat het juist het verleden is dat spreekt en leeft. De toekomst zwijgt, is nog niet tot leven gekomen. Zo bekeken, staan

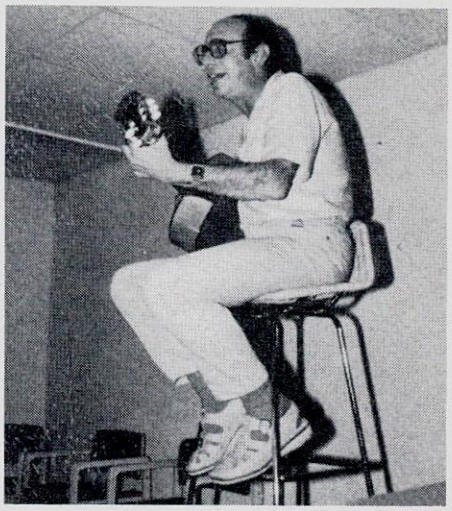

we dus precies omgekeerd in het leven: met het gezicht naar het verleden en de rug naar de toekomst.

Mensen nemen afscheid en verdwijnen uit elkaars leven. Maar ze komen (en nu voorgoed) tot leven in het verleden dat blijft spreken en zo de dood kan overstijgen. Dood betekent zo ook een verrijking van het verleden, dat immers voortleeft als een bron van inspiratie. En inspiratie hebben we nodig om het leven te veroveren op een toekomst die zwijgt als het graf.
Daarom luisterde ik met weemoed, maar ook met hoop en verwachting naar Crosby, Stills & Nash met hun „Carry on, love is coming".

Ron Klipstein

ook in de tijd van Noach was de regen zuur

Under fire

Glansrollen van Nolte en Hackman

In februari van dit jaar heb ik al in een klein stukje geattendeerd op de film 'Under fire' van de Amerikaanse regisseur Roger Spottiswoode. De film stond namelijk gepland voor die periode, maar door niet te voorziene verschuivingen binnen het filmbedrijf komt hij pas nu, na de zomer, in de bioscopen. Aan één kant een geluk, dat hij niet in de verdrukking is gekomen door de uitloop van de grote Kerstfilms, want deze produktie verdient de frisse uitgeruste aandacht van elke bioscoopganger. Geen soepel verlopend avondje uit, daarvoor zijn er te veel gruwelijkheden te zien en eist het verhaal een meer dan normale politieke belangstelling. Wie dat er allemaal voor over heeft, zal 'Under fire' niet snel vergeten.

Centraal staat de vraag in hoeverre een journalist of persfotograaf in staat is objectief te blijven, vooral wanneer hij of zij zich begeeft op het gebied van de oorlogsverslaggeving, bij uitstek een terrein dat twee kanten kent.
Russell Price is zo'n oorlogsfotograaf. Eerst zien we hem bezig in een Afrikaans land. Afschuwelijke scène, helikopters in aantocht, hij waagt zijn leven, staande op een open vrachtwagen, voor een paar goeie platen. Dan bevriest het beeld, en we vinden Price terug in Nicaragua. Hij handhaaft nog altijd zijn credo dat hij „slechts foto's maakt, en nooit partij kiest', maar dat wordt steeds moeilijker wanneer hij ziet hoe Somoza te werk gaat en hoe het land gebukt gaat onder dat moordende regime.

Hij móet wel partij kiezen als zijn vriend en collega Alex Grazier door de regeringstroepen wordt vermoord, wanneer hij nietsvermoedend de weg vraagt aan een groep soldaten. Somoza probeert de moord in de schoenen van de guerrilla's te schuiven, maar aangezien het de tweede natuur van Price is geworden om van alles wat er gebeurt foto's te maken, beschikt hij over bewijsmateriaal dat niet de Sandinisten maar de troepen van Somoza deze wandaad hebben gepleegd en dan is de coup al snel een feit.

Daar is wel het een en ander aan voorafgegaan: de Sandinisten hebben Price gevraagd een foto te maken van hun leider Rafael. Die is dood, maar voor het moreel van het volk kan dat nieuws fataal zijn, dus moet er een foto komen waarop Rafael levend te zien is. Een walgelijke scène : het lijk zit tussen twee mannen in, de één trekt vlak voordat de foto geschoten zal worden, het hoofd aan de haren omhoog en daar blikt de bleke opstandelingenleider de camera in . . .
De geschiedenis tussen Grazier en Price wordt nog eens extra gecompliceerd, wanneer blijkt dat Price verliefd is geworden op Claire Stryder, een zeer geklofte maar beeldschone radio-verslaggeefster, die juist in die periode haar relatie met Grazier beëindigd heeft. In de scène waarin de vrouw de man duidelijk maakt dat hij nergens meer op moet hopen, laat Gene Hackman, die Grazier speelt, weer eens zien wat een weergaloos acteur hij is: flink en nonchalant doen, maar van binnen een beetje doodgaan. Nog zo'n aangrijpende scène bereidt hij zijn publiek, wanneer hij in een nachtclub een liedje zingt voor Claire en ontdekt dat zij niet luistert, omdat ze met Russell Price zit te praten. Een vierde belangrijke figuur in deze complexe geschiedenis is die van gladde Jazy, de man die met alle winden meewaait, volkomen onbetrouwbaar is en er niet voor terugdeinst een verhouding te beginnen met de persoonlijke maitresse van Somoza.

Aan het eind van de film, wanneer Price en Stryder maar net het vege lijf hebben kunnen redden, is de fotograaf een ander mens geworden. Niet doordat hij de dood in de ogen heeft gezien, want daar is hij wel aan gewend, maar doordat hij heeft ontdekt dat hij toch over een geweten beschikt, dat hem heeft gedwongen partij te kiezen. Een mooie conclusie van een werkelijk schitterend gemaakte film, waarin vooral de drie hoofdrollen optimaal bezet zijn. Naast Gene Hackman als Grazier speelt Nick Nolte een superieure rol als de persfotograaf Russell Price. Nolte heeft met deze film definitief bewezen dat hij tot de top van de hedendaagse Amerikaanse filmsterren behoort, en hij zal zich gelukkig prijzen dat hij na zijn succes in 'The deep' besloten heeft nooit meer voor groot geld door de knieën te gaan. Hij selecteert zijn rollen zorgvuldig en dat kan hij zich langzamerhand permitteren. Joanna Cassidy als Claire Stryder speelt ook een knappe, zware rol, al lijkt het me toch onwaarschijnlijk dat een vrouw dat soort leven lang zou volhouden. Ook Spottiswoode zal hebben moeten buigen voor de ijzeren wetten van Hollywood, die voorschrijven dat er in elke film een liefdesgeschiedenis verweven moet zitten.

Leo van Opzeelan

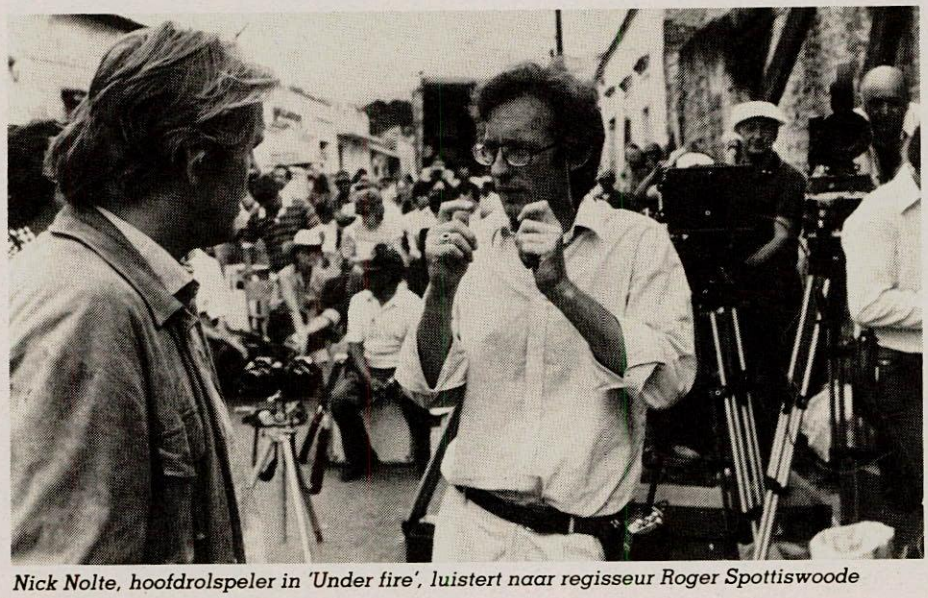

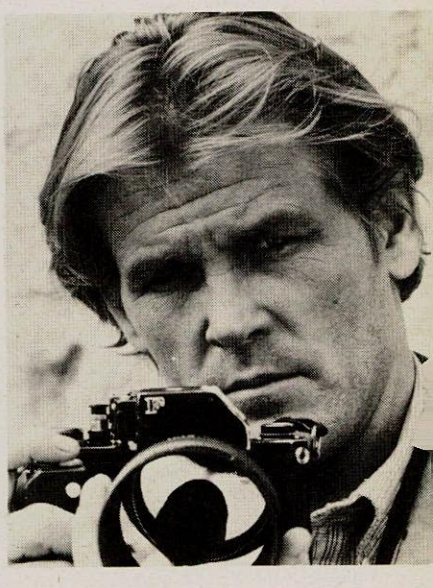

Nick Nolte, hoofdrolspeler in 'Under fire', luistert naar regisseur Roger Spottiswoode

in 't kort

Kathleen Turner en Michael Douglas in Romancing the stone

Enthousiast ben ik over **'Romancing the stone'**, die in grote lijnen veel overeenkomsten vertoont met 'Indiana Jones'. Ook hier veel stunts en spektakel, gedurfde acties en adembenemende lokaties. Maar deze film is gekruid met een zeer aangenaam soort humor, die vaak dicht bij zelfspot komt, en de introductie is zo geestig dat die film alleen al daarom aandacht verdient. Hoofdpersoon is een schrijfster van kasteelromans, die de huwbare leeftijd reeds lang heeft bereikt (een feit waar de omgeving een vrouw in Amerika altijd vrij tactloos aan herinnert zolang ze nog geen partner heeft gevonden) en die al haar dromen en fantasieën ventileert in haar boeken. De film begint op het moment dat ze de laatste regels van haar nieuwste boek aan het uitwerken is. Je ziet op het doek wat er gebeurt, en wanneer het gelukkige paar de horizon tegemoet galoppeert, verplaatst de camera ons opeens naar de flat van de auteur, die snikkend van ontroering om haar eigen verhaal, het hele huis afstroopt op zoek naar een papieren zakdoekje om haar tranen te drogen. Toen wist ik al dat de film goed zat! Het verhaal is verder al net zo onwaarschijnlijk als dat van 'Indiana Jones', maar Kathleen Turner en Michael Douglas (zoon van Kirk) weten er een zeer onderhoudende vertoning van te maken. Alles draait om een smaragd, door onverlaten ergens begraven en door ons tweetal opgespoord na talloze niet na te vertellen ontberingen. Mag u niet missen! Regie was van H. Zemeckis.

Ook een geheel Amerikaanse aangelegenheid, deze rubriek. Daar is in de eerste plaats het grote kassucces **'Indiana Jones and the temple of doom'**, het vervolg op de met Oscars overladen produktie 'Raiders of the lost Ark' van Steven Spielberg. Nagenoeg de hele vaderlandse filmpers ging overstag van dit tweede huzarenstukje; alleen Zaagsma van Het Parool, had het deze keer bij het goede eind toen hij signaleerde dat de film, als je voorbijgaat aan de adembenemende en razend knap gefilmde stunts, eigenlijk weinig om handen heeft en Bertina van De Tijd fulmineerde tegen zijn collega's om de kritiekloze manier waarop ze zich allemaal door dit hol vertoon lieten meeslepen. Ik kan de beide heren geen ongelijk geven: 'Indiana Jones' is regelrecht gemaakt om er snel een hoop geld mee in het laadje te brengen en Spielberg weet heel goed hoe dat moet. Persoonlijk vond ik de film eigenlijk alleen de moeite waard door de rol van debutante Kate Capshaw, een fragiele blondine die in de meest afgrijselijke situaties belandt, wanneer ze eenmaal met Indiana Jones in zee is gegaan. Een prestatie voor iemand die pas op 't laatste moment werd uitgekozen voor de rol en zich dus niet zo goed fysiek had kunnen voorbereiden als Harrison Ford, de held van het verhaal. Vervelen hoeft beslist niet, maar of er veel blijft hangen van dit spektakel is de vraag.

Harrison Ford als Indiana Jones

De grote schare fans van Robert Redford (en dat zijn heus niet alleen vrouwen) kunnen hun hart ophalen aan de nieuwste film van deze all-American hero, in een rol waarvoor Nick Nolte hemel en aarde heeft bewogen, **'The natural'**. Redford speelt de rol van de wat mystieke figuur, Roy Hobbs, een baseball speler die op weg lijkt naar een schitterende carrière, maar die op een volkomen onverwacht moment om onverklaarbare redenen (mij althans werd het niet helemaal duidelijk) door een vrouw wordt neergeschoten. Zestien jaar later duikt hij opeens weer op en blijkt dan de ster, die een base-ball team naar de toppen van de roem weet te spelen wanneer daar heel weinig kans meer op leek te bestaan. Het verhaal wordt als realiteit verteld, maar af en toe bereikt de begenadigde speler met zijn goedgerichte ballen toch heel mysterieuze effecten, zoals de keer dat alle spotlights aan flarden gaan, een zeer spectaculaire scène die weergaloos knap is opgenomen. De vrouw in het verhaal is Iris, de jeugdliefde van de hoofdpersoon, die hem na zestien jaar opeens met het bestaan van zijn zoon confronteert.

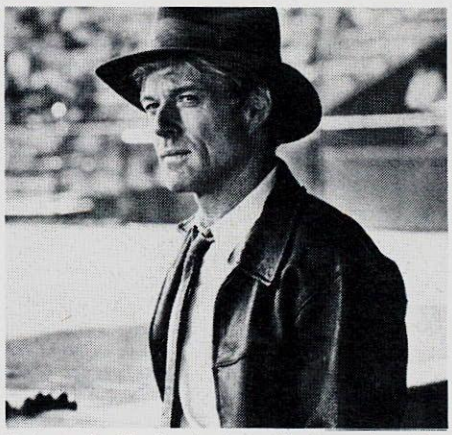

Robert Redford als base-ball speler Roy Hobbs in The natural

Redford is schitterend als Roy Hobbs, Glenn Close heel wat minder overtuigend als zijn jeugdliefde, maar dat kwam waarschijnlijk doordat het zo'n misselijk braaf rolletje was. Kim Basinger, weet er in deze film niet meer van te maken dan ze in 'Never say never again' liet zien: een Bond-meisje. Kleine maar mooie rollen zijn er nog van Robert Duvall als de sportjournalist en van Wilford Brimley als de coach. Regie was van Barry Levinson (Diner!), en de muziek van Randy Newman voegt een heel eigen sfeer toe aan het geheel.

L.v.O.

vrede moet je maken la paix ça se fait

FRIEDEN SOLL MAN MACHEN

MAKE PEACE МЙР НАЦО СОЗДАТЬ

Commandant vliegbasis Leeuwarden:

'Vredesactivisten moeten stoppen met twijfel zaaien'

LEEUWARDEN - Nu er een door de Tweede Kamer een besluit is genomen ten aanzien van de kruisraketten, moet „het zaaien van verdere twijfel door goedbedoelende - doch naïeve - vredesactivisten en religieuze groeperingen achterwege blijven. Hiermee wordt slechts de keiharde areligieuze en niets ontziende intimidatiepolitiek van het Warschaupact, met zijn 1134 SS-20 kernkoppen, in de kaart gespeeld". Dat zei vanmorgen kolonel Steef Netto, commandant van de vliegbasis Leeuwarden. Netto hield zijn toespraak tot het basispersoneel ter gelegenheid van de viering van het 71-jarig bestaan van de Koninklijke Luchtmacht.

De basiscommandant maakte van de gelegenheid gebruik om in het kort de balans voor de vliegbasis op te maken. Netto constateerde dat van een opgaande lijn gesproken kan worden. „Op het gebied van de personeels- en materieelvoorziening zijn er duidelijke verbeteringen, nu en in de toekomst, zichtbaar". Hoewel oefeningen in de ogen van de commandant hebben aangetoond dat de vliegbasis Leeuwarden „vooral operationeel en logistiek haar oorlogstaak dubbel en dwars aankan", uitte hij toch kritiek op een deel van het personeel, dat volgens hem te weinig zelfdiscipline heeft.

„Ook op het gebied van de tolerantie, landelijk, op de vliegbasis en in ons gezin, moeten wij oppassen. Op landelijk niveau wordt veel geaccepteerd en getolereerd", aldus Netto, die als voorbeelden noemde dat er door Justitie wordt gedacht over het afschaffen „van elke vorm van gevangenisstraf, of als een schildwacht wordt verweten provocerend met zijn geweer naar indringers te zwaaien. Met dit soort voorbeelden van verregaande, absurde tolerantie bereiken wij toenemende criminaliteit, drugsgebruik, anarchisme en een fatale afbreuk van iedere vorm van discipline. Te tolerant zijn, of anders gezegd, niet ingrijpen uit gemakzucht, ook in de werkplaats of in uw gezin, leidt uiteindelijk tot een onacceptabele werk- of gezinssituatie", zo hield Netto zijn personeel voor.

„Niet namens mij"

In uw krant van vorige week zaterdag las ik uw weergave van de toespraak die de commandant van de vliegbasis daags daarvoor had gehouden bij een buitengewone vlaggenparade. Ik, als militair werkzaam op de basis, moest verplicht deze parade bijwonen. Ik heb me geërgerd aan die toespraak, maar zoals het zo vaak met „minderen" gaat denk je dan: „De kolonel kan de verleiding van enige egotripperij weer niet weerstaan." Je maakt na afloop nog wat schampere opmerkingen met collega's over de toespraak en voorbij is het weer.

Wanneer die toespraak de volgende dag ook nog eens in de krant staat, gaat het me toch te ver! Ik vind dat de commandant slechts geloofwaardig is als hij spreekt over het gebeuren op de basis. Door lands- en wereldpolitiek te gaan be- en veroordelen, door grote groepen in de samenleving laatdunkend te betitelen trekt hij mijns inziens een te grote broek aan. Ik, als zijn ondergeschikte, voel me tot die „naïeve" vredesbeweging veel meer aangesproken dan door bijvoorbeeld het OSL om maar eens iets te noemen. Ik distantieer mij hierbij van de politieke uitspraken van mijn commandant en stel duidelijk, dat ik me enigszins misbruikt voel omdat ik verplicht was zijn decorum te zijn.

Heerenveen. Jan Koolloos,
sergeant-majoor.

Naschrift redactie

De hierbij afgedrukte kranteknipsels van de Leeuwarder Courant werden ons toegestuurd.
Het zal de kritische lezer niet verbazen, dat de toespraak van kolonel Steef Netto (mogelijk naast wat applaus) vooral kritische reacties zal hebben opgeroepen, niet in de laatste plaats bij zijn toehorende ondergeschikten, getuige de reactie van sergeant-majoor Jan Koolloos.
Ons inziens ook terecht.
Immers, met zijn verlangen, dat de vredesbeweging zal stoppen met „het zaaien van twijfel" geeft de kolonel te kennen weinig te begrijpen van het wezen en de werking van de – door hem m.b.v. zijn zo goed functionerende vliegbasis te verdedigen – democratie.
Hij zou moeten weten, dat al zou door de volksvertegenwoordiging een meerderheidsbesluit zijn genomen (de lezer weet, dat er overigens nog helemaal geen plaatsingsbesluit is genomen, maar dat slechts het nemen van een besluit onder voorwaarden is uitgesteld!) dat geenszins de garantie inhoudt, dat dan ook het (moreel) meest juiste besluit zou zijn genomen. En dat derhalve de minderheid (de lezer weet ook, dat met deze zogenaamde „minderheid" in feite een aangetoonde meerderheid tegen plaatsing binnen ons volk wordt bedoeld!) noch haar argumenten noch haar rech verliest door te gaan met de strijd haar inzichten omtrent het meest juiste aanvaard te krijgen.

En wat zijn angst voor „twijfel" betreft, deze zal hopelijk vergaan als hij kijkt naar landen waar twijfelen (= denken) is verboden!
Het schamperen van vredesactivisten (zij zijn immers „naïef") en zijn kijk op het verband tussen tolerantie en ongewenste verschijnselen zoals criminaliteit en drugsgebruik laten we voor wat het is.
Wat op een verontrustende wijze steekt is het feit, dat de kolonel – sprekend in functie – meent zich te mogen bemoeien met de waarden en normen op het vlak van het persoonlijke leven van zijn **militaire** ondergeschikten; zij zouden immers wat beter de discipline binnen hun gezinnen moeten bewaken. Verlangt de kolonel misschien terug naar de tijd, waarin de ondergeschikte, om met een bepaalde vrouw te kunnen trouwen, eerst de goedkeuring van zijn commandant moest verkrijgen?
Nog dit: Het zal ons benieuwen, hoe het de sergeant-majoor Jan Koolloos verder is vergaan.

Redactie EGO

Poster

De op de voorgaande pagina's afgedrukte poster „Vrede moet je maken" (30 x 45 cm; blauw op wit) kost ƒ 1,50 plus ƒ 1,60 verzendkosten. Bestellen is mogelijk bij Anne Gispen, Kastelenlaan 179 in Roden (Dr.). Tel. 05908-18558; giro 2344454.

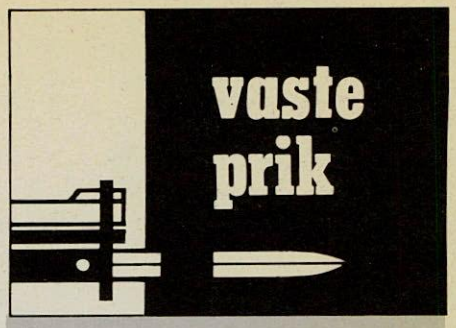

EGO: zolang er leven is

dubbel en dwarsbesluit

de raket is door de kerk -
God ik kan wel janken

Catshuis: heiligdom van de sicks

Nederland heeft zich al geplaatst

GV - jezelf moed inspreken

wat een kou is er nodig
om je arsenaal te bevriezen

plaatsingsdebat - ondersteekspel

Heer vergeef 't hen -
ze weten niet wat ze laten

EGO: donderslag bij heldere hemel

Computers: gemak voor de mens

Vervelende, routinematige klussen hoeven steeds minder door mensen te worden gedaan

Computers bestaan nog geen vijftig jaar, maar in die tijd is hun ontwikkeling verschrikkelijk snel gegaan. Voor gegevens waar eerst een enorme ruimte voor nodig was, hebben we nu voldoende aan een soort typemachine met een beeldscherm op een klein tafeltje. We zijn in het tijdperk van de 'chips' beland.
Wat voor gevolgen dat heeft voor ons en onze samenleving, besprak redacteur Wim Reinders met de heer F. Hetzenauer, directeur van Compudata, een jonge onderneming in de micro-electronica in 's-Hertogenbosch.

Samen met uw buurman R. J. Romein hebt u een bedrijf opgericht dat computers maakt. Hoe kwamen jullie tot die stap?
We werkten allebei in de computerindustrie, mijn buurman in de software en ik in de hardware. We praatten uiteraard wel eens over ons werk en langzamerhand ontstond het idee om samen iets op te zetten. Eén persoon heeft vaak niet de kennis van soft- en hardware en om het geheel onder controle te hebben, moet je van beide iets afweten. De software bestaat uit het programma waarmee de computer gevoed moet worden, de opdracht die de computer moet uitvoeren. De hardware is het gereedschap dat het programma uitvoert. Zonder de informatie (software) kan de computer niet werken. In 1978 begonnen de micro-computers op de markt te komen.
We dachten: als we dat aanpakken met een goede, professionele aanpak, een goede software, een goede opleiding en een goede nazorg, dan kan het een goed product zijn voor midden- en kleinbedrijf.
In Nederland waren wij met deze aanpak één van de eersten; de micro-computer werd nog veel gezien als een ding waar je leuk mee kon spelen. Wij wilden er een stuk gereedschap voor ondernemers van maken. Vandaag is dat niets nieuws meer, maar toen nog wel.

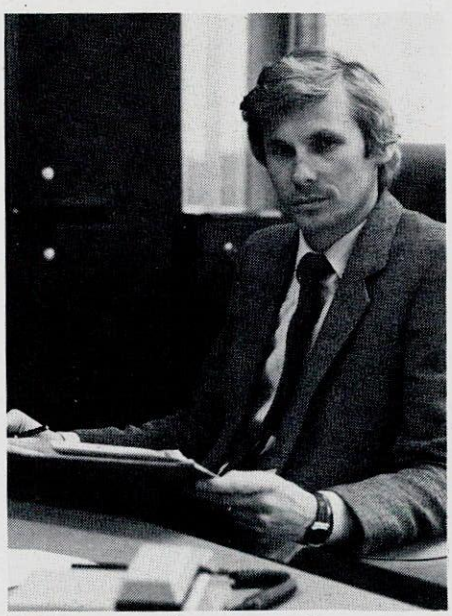
F. Hetzenauer, directeur van Compudata

Mogelijkheden

Computers zijn onder te verdelen in mainframes, minicomputers (kleinere systemen waar veel beeldschermen aan kunnen, zodat meer mensen er tegelijk aan kunnen werken) en dan zijn er de microcomputers waarbij één persoon tegelijk met het apparaat kan werken. Die kleinste computer wordt nu voornamelijk gebruikt voor administratief werk, maar er zijn ook mogelijkheden voor procesbesturing, zodat ze voor de productie gebruikt kunnen worden.
De markt die nu aan het opkomen is, is de decentrale markt.
Bij defensie heeft men bijvoorbeeld een grote computer (mainframe) staan, maar binnen allerlei afdelingen heeft men problemen waar men een eigen microcomputer voor nodig heeft. Dat apparaat kan dan met een telefoonlijn verbonden worden met het centrale apparaat, zodat men daar ook gegevens uit kan halen en er ook gegevens naar toe kan brengen. Men heeft dan op de werkplek ook de beschikking over de intelligentie, de informatie van de centrale computer.

Over enkele jaren zal op de plekken waar veel informatie nodig is een computer staan, net zoals er nu overal een rekenmachine, een calculator staat. Dat kan omdat het betaalbaar is geworden en omdat er weinig ruimte voor nodig is. Vanaf zo'n 6000 gulden is er nu een computer te krijgen voor een bedrijf dat daarmee kan tekstverwerken, berekeningsprogramma's kan maken, etc.
Een computer kan de erin opgeslagen gegevens op allerlei manieren weer tevoorschijn brengen, zonder dat je daar vele kaartsystemen voor nodig hebt. Binnen een paar seconden ratelt een computer de informatie die je zoekt eruit. Vooral bij grote bedrijven en bij de overheid is er een overweldigende hoeveelheid aan gegevens die een computer verwerkt en op verzoek geordend uitspuugt.

Oneetbare chips

Hoe werkt zo'n computer precies? Een enorme hoeveelheid informatie gaat in een heel klein apparaat. Is dat nou te begrijpen voor jullie?
Ja, uiteraard, dat is onze job.

Hoe is dat uit te leggen aan mensen zoals ik, die er niet veel van afweten?
Ja, hoe kan je dat uitleggen. Een ogenblik is het dan stil. En nog eens: hoe kan je dat nou uitleggen? En weer even stilte. De deskundige worstelt met het probleem hoe het ingewikkelde proces begrijpelijk aan een leek kan worden uitgelegd. Dan komt het antwoord. Het is eigenlijk zuiver een verkleiningsproces. Elke informatie in de computertaal kent twee situaties: een ja en een nee. Een nul en een één noemen wij dat. Elke letter en elk cijfer is opgebouwd uit acht ja's of nee's. In de chips kun je die nullen en enen achter elkaar zetten door de stroom aan en uit te schakelen en dan zijn er nauwelijks beperkingen aan het aantal dat je op 1 cm^2 kwijt kunt.
De mogelijkheden daarbij gaan steeds verder. Hoe kleiner de draadjes op de chip, hoe dichter het op elkaar kan; door die draadjes gaat de stroom. Als je 't onder een microscoop bekijkt, zie je al die draadjes.

Grote veranderingen

Er zijn in de geschiedenis van de mensheid een paar heel belangrijke veranderingen voorgekomen. Alvin Toffler schrijft in 'De derde golf ' dat de eerste veranderingsgolf bestond uit de overstap van zwervende nomaden naar een landbouwcultuur met een vaste woonplaats.

een Rus in de tuin – een Amerikaan op de buis en Chinees eten: prima

De tweede grote verandering vond plaats toen de mens de stoommachine uitvond, waardoor een industriële revolutie mogelijk werd.
Hoort de ontwikkeling van de computertechnologie volgens u bij een derde, revolutionaire veranderingsgolf?
Ik geloof niet zozeer dat dit een soort revolutie is; het gaat duidelijk meer om een geleidelijke ontwikkeling. We staan dan even stil bij het woord revolutie, omwenteling. Als dingen geleidelijk aan veranderen spreek je meestal van evolutie. Maar als die evolutie heel snel gaat – en dat is bij computers het geval – dan zullen historici over vijftig jaar waarschijnlijk wel het woord revolutie voor deze ontwikkeling gebruiken. Het begrip 'industriële revolutie' werd ook niet meteen na de uitvinding van de stoommachine en de eerste fabrieken bedacht; dat kwam pas later. Het woord revolutie heeft ook een beetje 'n negatieve bijsmaak en verder gebeurt de verandering niet van vandaag op morgen. Redenen waarom Hetzenauer liever het woord evolutie gebruikt. Hij voelt ook veel voor de term 'derde industriële tijdperk': eerst werden producten met de hand gemaakt, toen met de machine en nu door de computer.
Wat voor invloed heeft de computer op het arbeidsproces?
Computers hebben een voordelige en een nadelige kant. Het voordeel ervan is dat de werkomstandigheden in veel situaties verbeterd worden voor de werknemer. De computer zorgt ervoor dat het werk aangenamer wordt. De andere kant van de medaille is dat de computer arbeidsplaatsen doet vervallen zonder dat ze worden opgevuld. De computers kunnen bij uitstek het monotone, vervelende werk vervangen, zodat mensen wat anders kunnen gaan doen.

Werkgelegenheid

We kunnen zeggen dat computers voor meer vrije tijd zorgen, maar er wordt vaak gezegd dat de computer voor werkloosheid zorgt. Is er iets te zeggen over de vraag of de computer meer of minder banen maakt?
Statistische gegevens zijn daarover niet bekend naar mijn weten. Ik denk wel, dat is tenminste mijn gevoel, dat er door de computer meer werkgelegenheid verloren gaat dan dat er bijkomt. Rationeel is dat wel te verklaren: een computer wordt ingevoerd om snel en goed gegevens te verwerken en omdat een computer goedkoper is dan een man of vrouw voor dat werk. Dat is de motivering om computers aan te schaffen.
Prijst de computer de mens de markt uit?
Ja, op een bepaalde werkplek wel. Het is een evolutie in het geheel; op dat traject kan een werknemer beter vervangen worden, omdat een computer beter geschikt is voor dat werk. Men maakt zich nu druk over de werkgelegenheid, maar ik geloof dat we dat niet zo kleinschalig moeten zien. In principe kunnen we ook zeggen dat een auto werkgelegenheid wegneemt; daar maakt niemand zich druk om en als we alle bouwmaterialen op de rug naar boven sjouwen, hebben we ook veel meer werkgelegenheid. Een machine, in welke vorm dan ook, is altijd bedoeld om menselijke werkkracht te vervangen omdat een machine, als het om routinewerk gaat, betrouwbaar is. Hij is niet ziek, heeft geen slecht humeur, maakt geen fouten en als ie kapot is, wordt ie gerepareerd of vervangen. De mens is heel goed als hij of zij initiatieven moet nemen, creatief bezig moet zijn.
Er wordt op dit moment echter ook enorm veel werk tot stand gebracht in de computerindustrie.

Creativiteit

Dus eigenlijk zouden we die kans moeten benutten om onze creativiteit en initiatieven verder te ontwikkelen en het routinematige werk door onze machinale hulpverleners laten doen?
Ja, er ontstaat duidelijk een ander soort werk, dat ook veel beter bij de mens past. Je kunt bijna zeggen dat de mens er niet voor is gemaakt om monotoon werk te doen, waar je niet bij hoeft na te denken.
Schept de computer werk waar de mens z'n creativiteit in kwijt kan?
Zeker. Een programma maken is een ongelooflijk creatieve bezigheid; je moet iets bedenken en dat moet door een mens gebeuren. De hele informatica (alle kennis die met computers te maken heeft) is fundamenteel creatief werk. De computer faalt als hij creatief moet zijn; men is wel bezig om dat te veranderen, maar het duurt nog wel even voordat daar succes mee geboekt kan worden. De beste computer is nog altijd het menselijk brein.

Nuttig of nodig?

De computerindustrie is een vrij jonge bedrijfstak. In de wat oudere bedrijven werden en worden vaak producten uitgevonden om er snel en veel geld mee te verdienen, niet altijd omdat ze nuttig waren. Hoe gaat dat in de computerbusiness?
Het hoofddoel van ondernemingen is nog steeds zo dat er op een fatsoenlijke manier winst wordt gemaakt; niet over de rug van de werknemer, geen uitbuiting zoals vroeger, maar winst moet er wel worden gemaakt. Men maakt zich niet zo druk over vragen als: kan de mensheid zonder dat product? Is het nodig?
Iedereen kan in principe zonder een computer, net zoals iedereen zonder auto kan. Het probleem komt om de hoek kijken wanneer de buurman er eentje heeft: dan kan men niet meer zonder om goed te kunnen concurreren. Nederland heeft een relatieve achterstand bij het automatiseren. Ik ben van mening dat we dat zo spoedig mogelijk moeten inhalen. Doen we dat niet, dan brengt dat

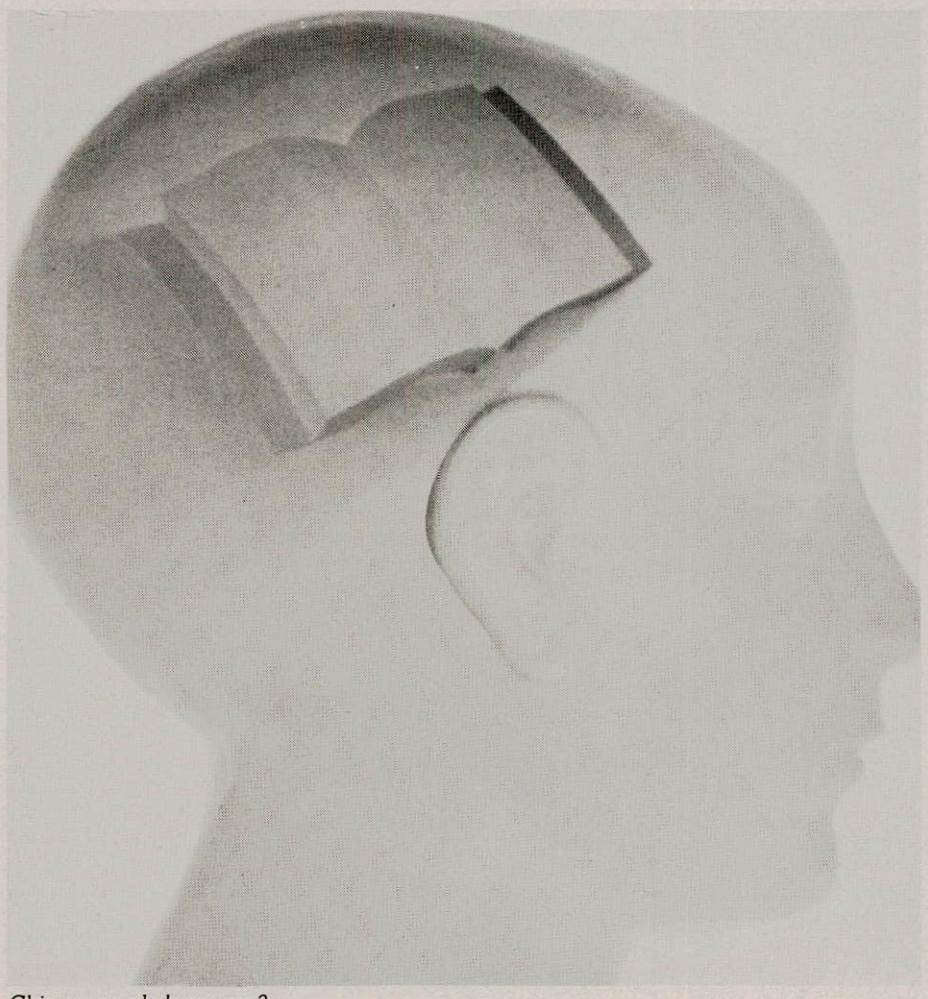

Chips eens als hersenen?

op korte termijn misschien enige werkgelegenheid, maar na een paar jaar krijgen we extra klappen omdat andere landen ons wegconcurreren.
Computers zijn niet persé noodzakelijk, maar wanneer je in een concurrentiepositie zit, moet je meedoen omdat je anders niet meer mee kunt draaien. De vraag is niet of het product nodig is, maar of er behoefte aan is. Vroeger werden producten de markt ingedouwd en de markt kocht het maar. Nu moet je heel goed weten wat de markt wil op dit moment en over een paar jaar. Dat moet je dan gaan ontwikkelen.

Wat voor mensen nemen bedrijven als het uwe in dienst?

We hebben drie categorieën mensen nodig: topmensen voor de ontwikkelingsafdeling met minimaal HTS of ing. electronica of informatica; voor het middenkader mensen met een MTS-opleiding en verder een grote groep ongeschoolde werknemers, ook met LTS voor de assemblage. Dat is werk dat uiteindelijk ook door computers, robots gedaan kan worden.

De vestiging van Compudata in 's-Hertogenbosch

Korter werk

Als je daarover doordenkt, kom je terecht bij de vraag hoe je de werktijd en de vrije tijd – die steeds groter wordt – moet verdelen onder werkenden en niet-werkenden.

Ja, ik weet niet of u de vraag dan aan de juiste man stelt: ik ben ondernemer en ik houd me niet in de eerste plaats bezig met dit soort vragen. Dat ligt meer op het terrein van de politici.

Maar stel dat de politiek op een gegeven ogenblik bij u aan de deur klopt met de boodschap dat er te weinig werk is voor iedereen en dat men u voorstelt om in uw bedrijf een dag minder per week te werken. Kan dat in uw bedrijf?

Geen enkel probleem. Ik ben voorstander van werktijdverkorting. Er is maar één groot probleem dat opgelost moet worden: wij kunnen ons dat als land alleen niet permitteren.
In ons bedrijf zou 70% van de mensen korter kunnen werken, maar dat moet bij de buren dan ook gebeuren. Het geeft wel organisatorische problemen, maar die zijn niet onoverkomelijk. Er worden extra kosten gemaakt die neerkomen op zo'n 7 tot 10% per extra werknemer. Als je dat als enig land doet, verzwakt je concurrentiepositie. Die kosten zijn op zichzelf wel te dragen, maar dat moet dan op z'n minst in Europees verband gebeuren. Dan kan het.
De werkloosheid die we nu hebben wordt naar mijn overtuiging niet opgelost als de economie weer gaat groeien. Een oplossing is alleen mogelijk, wanneer er een verantwoorde verdeling van werk plaats vindt en omdat iedereen hetzelfde probleem heeft, moet de werkloosheid internationaal worden aangepakt.
't Probleem is vaak dat problemen op korte en op lange termijn met elkaar in strijd zijn. Kijk maar naar de RSV. Men dacht: als we 't bedrijf nu niet failliet laten gaan, hebben we nu geen probleem, hoewel men er zeker van kon zijn dat het probleem terug zou komen, maar dan groter. Dat ligt niet alleen aan de regering, maar aan een hele stroming in de samenleving.

Wanneer we met de verdeling van het werk op dezelfde manier korte termijnpolitiek bedrijven, weten we niet wat we ons op lange termijn op onze hals halen.

Wim Reinders

Een microcomputer (afm. toetsenbord 51×8×37, beeldscherm 36×30×48 cm)

kruisvluchten kan niet meer

North Sea Impressies

Dizzy Gillespie

Ook dit jaar wil ik u weer deelgenoot maken van de gevoelens, die mij bekropen tijdens het bijwonen van het intussen wereldberoemde North Sea Jazz Festival.
Om met de programmering te beginnen, die was dit jaar vooral gebaseerd op een muziekvorm, die zijn beste tijd eigenlijk al achter de rug heeft, namelijk de Jazzrock.

Op de eerste avond waren zowel Spyro Gyra als Weather Report te beluisteren, hetgeen aan het aantal bezoekers goed te merken was. Enorme rijen voor de kassa's toonden aan dat men zelfs bij de organisatie op een dergelijke toeloop niet gerekend had. Urenlang wachten was geen uitzondering en menige jazzfan zal het eerste gedeelte van het gebeuren dan ook beslist gemist hebben.

Veel jongeren

Voor de oudere jazzliefhebbers, waartoe ik mijzelf ook reken, was het toch wel even wennen aan het feit, dat zeer veel jongeren dit jaar de weg naar het festival hadden gevonden. Soms waande ik mezelf op een popfestival. Dit is beslist niet negatief bedoeld, want ik ben er uiteraard altijd al een voorstander van geweest, dat de jazzmuziek ook voor de jongeren zou gaan leven. Maar ik ben nu eenmaal geen echte liefhebber van jazzrock en daarom vond ik het toch wel wat irritant, dat ik tijdens het wachten op de concerten van resp. Dizzy Gillespie en Toon Roos constant werd vergast op rockgeluiden uit de speakers.

Als bopfanaat beschouw ik de jazzrock nog steeds als een onecht kind en ik vind, dat men de muziek vooraf moet aanpassen aan de stijl, die tijdens het concert daarna gespeeld zal worden.
Overigens vind ik het festival nog steeds een unieke gebeurtenis en ik heb grote bewondering voor de organisatoren, die het geheel in de hand moeten proberen te houden.
Door vakantieperikelen kon ik dit jaar alleen de eerste avond bijwonen en mijn impressies beperken zich dus tot de vrijdagavond, die ik overigens zuiver programmatisch toch al de aantrekkelijkste vond.
Het eerste optreden, dat ik bijwoonde, was dat van Dizzy Gillespie en vrienden, waaronder zich saxofonist James Moody bevond. En het was deze laatste, die de meeste indruk maakte met zijn pittige improvisaties. Deze man vernieuwt zich, naar het schijnt, nog steeds!

Cleo Laine

Daarna richtte ik mijn schreden naar de PWA-zaal om het tweede optreden van Cleo Laine bij te wonen. Haar concert was de forse toeslag (*f* 15,–) dubbel en dwars waard. Zij beperkte zich gelukkig tot het jazzy repertoire en maakte geen uitstapjes naar het „hogere". Muzikaal gezien was dit optreden van Cleo Laine absolute wereldklasse en daar droeg haar echtgenoot Johnny Dankworth in niet geringe mate toe bij met zijn smaakvolle spel op altsax en clarinet. De hele begeleidingsgroep was trouwens voortreffelijk op dreef en stelde zich geheel in dienst van het fenomeen Cleo Laine.

Bireli Lagrene

Zeer benieuwd was ik naar het spel van de jonge gitarist Bireli Lagrene, die de traditie van Django Reinhardt voortzet. Wel, ik wou dat Django dit nog had kunnen meemaken. Hij zou met deze opvolger heel erg gelukkig zijn geweest. Wat een fantastisch talent is deze zigeunerjongen. Met een schijnbare onverschilligheid slingerde hij de ene na de andere vloeiende improvisatie de zaal in daarbij helaas soms gehinderd door een ritmesectie die zijn niveau lang niet haalde. Dit mocht de pret echter niet drukken. De jonge Bireli gaat een gouden toekomst tegemoet en zal ons nog zeer veel te genieten geven.

Toon Roos

Vervolgens was het de beurt aan Toon Roos, het grote Nederlandse talent op de tenorsax om iedereen van zijn mogelijkheden te overtuigen. Deze jonge musicus (20) speelde een voortreffelijke set, waarbij vooral opviel, dat hij ondanks zijn jeugd al een geheel eigen stijl heeft ontwikkeld, hoewel sommige critici menen, dat iemand pas goed is als hij vooral futuristische geluiden produceert. Toon Roos werd begeleid door Robert Jan Vermeulen, Onno Gerritsen en Hans Eikenaar. In deze bezetting werd reeds een l.p. opgenomen die binnenkort verkrijgbaar is. ▶

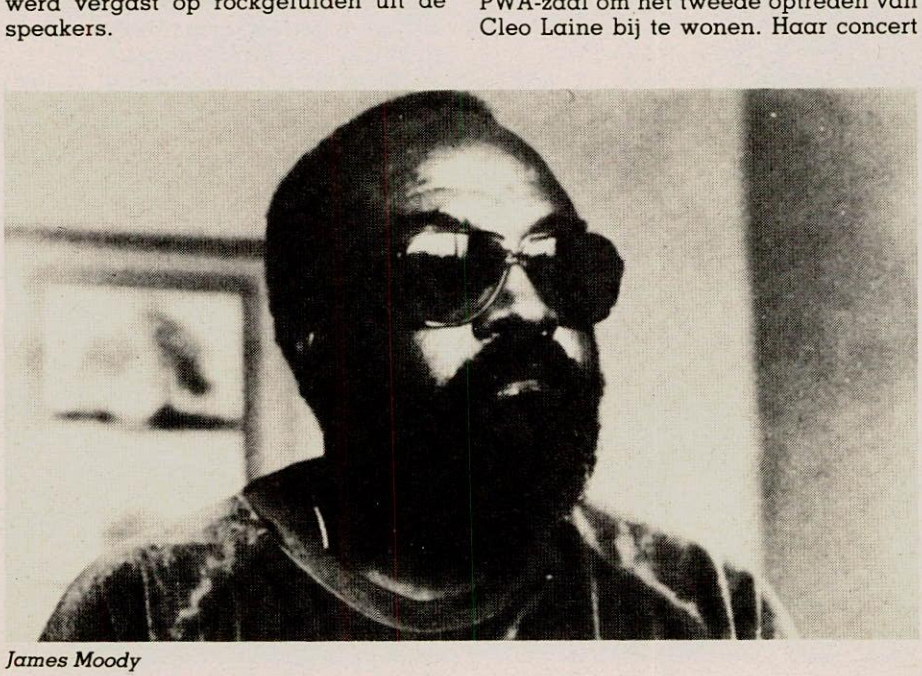

James Moody

berichten

Humanistisch naarjaars-weekend
Van 28 tot 30 september organiseert de homogroep van het Humanistisch Verbond een ontmoetingsweekend onder de titel „Humanisme, Seksualiteit & Relaties". Enkele onderwerpen die aan de orde komen: Seksuele vrijheid en jaloezie, Huwelijk en homofilie, Mannenvriendschappen, Vrijheid, vrijblijvendheid en verantwoordelijkheid, Spel en kabaret en Etnische minderheden.
In sommige groepen ligt de nadruk op diskussie, in andere groepen op uitwisseling van persoonlijke ervaringen of kreatief spel. Gemeenschappelijk is de humanistische levensbeschouwing die de sfeer van het weekend bepaalt. Bereidheid om naar elkaars verhalen te luisteren is onmisbaar om het weekend tot een gezamenlijk sukses te maken.
Het weekend vindt plaats van vrijdagavond tot zondagmiddag, in Huize Bergen te Vught (bij 's-Hertogenbosch); de prijs varieert van *f* 65,– tot *f* 85,–. Belangstelling? Vraag schriftelijk nadere informatie en het inschrijfformulier bij: HV-homowerkgroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Tel. 030-318145.

Spyro Gyra

Daarna wilde ik de groep Spyro Gyra zien en begaf ik mij in de richting van het tuinpaviljoen, waar de heren zouden optreden. De enorme drukte op weg erheen deed mij al het ergste vrezen. En ja hoor, de zaak was afgeladen. Erg leuk voor de muzikanten, die inderdaad uitpakten alsof ze voor het eerst optraden. Wat een power, wat een enthousiasme! Je zou als bopfan bijna bekeerd worden. Spyro Gyra maakte fantastische muziek, die meer jazzelementen bevatte dan je soms aantreft bij „echte" jazzgroepen.

Resumerend kan ik zeggen, dat er deze vrijdagavond en -nacht zeer veel te genieten viel en dat de thuisblijvers weer eens zwaar ongelijk hadden.
Ik kijk nu al weer naar een volgend festival uit, n.l. het Heinekenfestival in Rotterdam, dat op 27, 28 en 29 september gehouden zal worden en waar grootheden als Elvin Jones, James Moody, Warne Marsh en Buddy de Franco te bewonderen zullen zijn. Zorg, dat je er bij bent!

Theo Carree

DE ATOMISCHE LES

3 nov. 1945

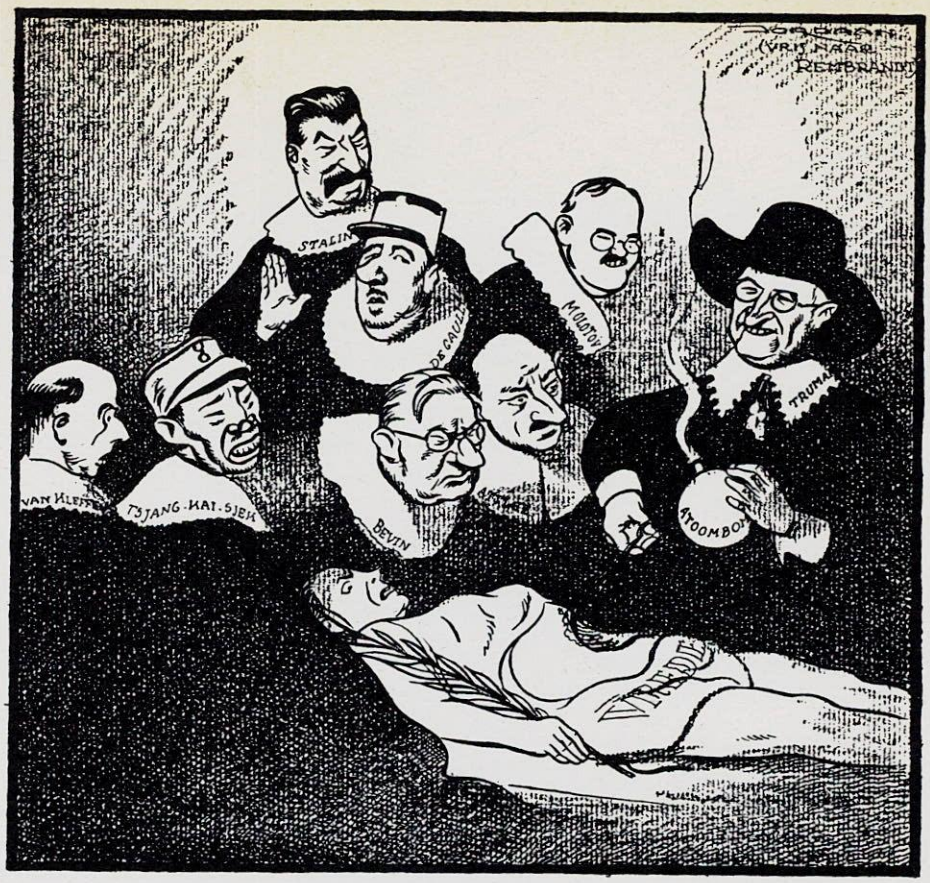

„EN DIT, MIJNE HEEREN, IS HET HART..'

Bovenstaande prent van L. J. Jordaan heb ik gelicht uit mijn verzameling politieke prenten, die ik van deze bekende tekenaar bezit. Waarom juist deze afbeelding? Omdat de „Atomische les", vrij naar Rembrandt, geplaatst in „De Groene Amsterdammer" van 3 november *1945* me een schok gaf. „Toen al!" zei ik tot mezelf.
Nazi-Duitsland had de oorlog verloren. Een groot gedeelte van Europa was ontredderd en vernield. Miljoenen mensen waren in 4 jaar tijd op een gruwelijke manier om het leven gekomen. Japan moest nu nog op de knieën. Dit land wilde in januari 1945 al onderhandelen over capitulatie onder voorwaarde dat de keizer mocht blijven. Maar de toenmalige president Truman wilde de atoombom, die ondertussen gereed was gekomen, toch gebruiken, om Japan te onderwerpen. Maar hij wilde ook op de Russen indruk maken om hen bij de vredesonderhandelingen eisen te kunnen opleggen.
Hirosjima werd door deze eerste atoombom (in vergelijking met wat nu ter beschikking is een kleintje) volkomen vernietigd. In eerste instantie werden ruim 150.000 mannen, vrouwen en kinderen op de meest gruwelijke wijze door de verschrikkelijke hitte gedood en in de eerste 3 maanden daarna stierven nog 80.000 mensen aan de vreselijke brandwonden. In totaal raakten ruim 400.000 personen besmet door de radioaktieve straling. Het leed dat achter deze macabere cijfers schuil is gegaan is onvoorstelbaar. Het gebruiken van dergelijke wapens is zonder meer een misdaad.

L. J. Jordaan toont ons in zijn meesterlijke prent de Amerikaanse president van toen, die met een glimlach op het gezicht de atoombom plant in het lichaam van de Vrede met de woorden: „En dit, mijne heren, is het hart . . .".
De grenzeloze, krankzinnige nucleaire bewapening is vanaf de dag dat het vergoten bloed van de tweede wereldoorlog nog niet was opgedroogd, tot op de dag van vandaag het hart van de Vrede gebleven.
Steeds worden nieuwe moordwapens uitgevonden en met veel theater aangekondigd. De aarde in zijn geheel, met alles wat er zich op bevindt, kan er vele malen mee vernietigd worden. De „Star Wars" met hun dodelijke stralen zullen wel niet het laatste nieuwe moordtuig zijn. Eens moet toch het verlossende woord gesproken worden!

Jan Kooijman

't wordt tijd voor een ventenkamp

Bij de mens lukt het buitengewoon goed

Verliefd, verloofd, getrouwd. En daarna kindertjes krijgen. Eeuwenlang en overal ter wereld een gebruikelijk patroon. Met uitzonderingen natuurlijk. Kinderhuwelijken, het aanwijzen van de huwelijkspartners door ouders en familie, dat kwam en komt nog steeds in een aantal landen voor. Liefde, aantrekkingskracht en vooral eigen keuze spelen daar uiteraard soms een minder vooraanstaande rol. In de beste gevallen komt de ware harmonie later pas.

Ook zijn er veel situaties waarin de man wel de eerste steen legt, maar verder, na negen maanden of daaromtrent, niets meer van zich laat horen. De vrouwen staan er in zulk soort situaties vaak alleen voor. Geen gemakkelijk bestaan dikwijls.
Soms overigens wordt, in de westerse landen bijvoorbeeld, zo'n situatie door de vrouw zelf gekozen. De bom-moeder, de bewust ongehuwde moeder, heeft ook in ons land haar intrede gedaan. Maar deze staat in het algemeen, omdat het een eigen keuze is, emotioneel en economisch wat steviger in haar schoenen dan haar collega die moedwillig in de steek is gelaten.

Biologisch verklaarbaar

Hoe de situatie ook is, waar jonge mensen elkaar vinden komen er vaak kindertjes van. Een heel normaal proces eigenlijk, biologisch in ieder geval erg verklaarbaar. Want hierin verschilt de mens niet van het dier: voor de instandhouding van de soort is voortplanting nodig. En daar moet iedere generatie op haar beurt een eigen steentje aan bijdragen.
Nu lukt dat alles bij de mens buitengewoon goed. Diersoorten sterven langzaam uit: met de neushoorn gaat het niet best, de Afrikaanse olifant loopt gevaar, het pandabeertje is er bijna aan. Maar de mens als soort breidt zich al maar verder uit. De cijfers liegen er niet om. Nu zijn er zo'n 4,8 miljard (4800 miljoen) mensen op aarde, rond het jaar 2000 zullen het er 6,1 miljard zijn. En de groei zet zich daarna nog verder door. Pas rond het jaar 2150 stagneert de zaak, maar dan is de wereldbevolking al tot 11 miljard opgelopen.

Met de mens gaat het dus uitstekend. Toch mooi dat we die hele ontwikkeling naar 11 miljard niet zullen meemaken. Want deze groei van de wereldbevolking is niet minder dan een regelrechte milieuramp.
Wat moeten we ons in hemelsnaam voorstellen van het bestaan van al die mensenmassa's? Hoe worden ze gevoed, hoe wonen ze, waar moeten ze werken, hoe hun vrije tijd doorbrengen? Alles wijst er op dat het vooral de huidige ontwikkelingslanden zijn die de groei van de bevolking zullen moeten opvangen. Kunnen deze landen, die nu al straatarm zijn, dat wel enigszins opbrengen?
Zoals nu kan worden bezien is het antwoord nee. Een afgeleefd platteland, een gebrek aan drinkwater, ontbossing, het afspoelen van vruchtbare landbouwgrond, een ongekende trek naar de nu al overvolle steden: kunnen landen dit in al maar overtreffende trap nog aan? Wie aan het menselijk bestaan zelfs maar de meest elementaire eisen stelt, kan de toekomst alleen maar met grote zorgen tegemoet zien. De ware gevolgen van de nog steeds ongeremde bevolkingsexplosie op de wereld doen denken aan de voorstellingen die we ons maken over de toestand na de val van een kernbom: voorstellingen kunnen we ons er wel van maken, maar de werkelijkheid zal altijd naar-

FIGUUR 1
BEVOLKING IN MILJARDEN
Huidige situatie en gestabiliseerde situatie rond het jaar 2100

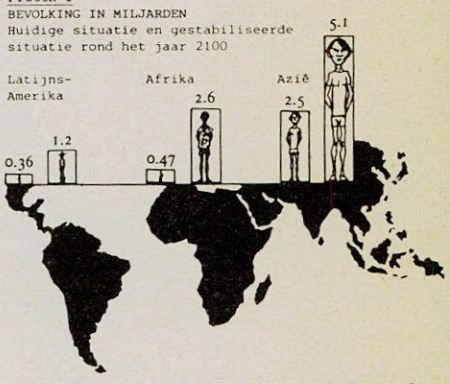

geestiger, wranger, pijnlijker zijn dan we ooit voor ogen hadden.

Louter overleven

De vraag is of de zaak voortijdig gestopt kan worden. Is een conferentie over de wereldbevolking zoals die in augustus 1984 in Mexico werd gehouden wel zinvol? Het lijkt er op dat de krachten van de rede, het verstand ook onder de vlag van de Verenigde Naties tekortschieten.
Heel wat landen doen zeer bewust aan „family planning", maar hoe bereik je de massa's die door hun armoede steeds meer op louter overleven gericht zijn? Al jarenlang is bekend dat juist de

armsten relatief veel kinderen krijgen. De lage status van de vrouw speelt daarbij een rol, maar ook de uiterst magere resultaten van voorlichting over geboortenbeperking, het idee dat men juist via de kinderen nog enigszins van een redelijke oude dag kan genieten enz.
In veel landen wordt ook getracht de vrouwen meer zelfbewust te maken. Maar het zijn juist in veel gevallen de mannen die over programma's in die richting moeten beslissen. En de cultuur, de godsdienst, de inrichting van de samenleving liggen vaak dwars.
Dan maar het rigoureuze systeem van China? Daar tracht men, met succes overigens, de ooit bijna niet te stuiten stroom van nieuwe Chinezen te remmen door erg vergaande maatregelen. Wie meer dan één kind krijgt wordt daar via bijv. belastingen en maatschappelijke voorzieningen streng gestraft. Van vrijheid van het individu, laat staan van echtparen, blijft zo weinig over. Ook systemen in de richting van gedwongen sterilisatie (in India wel toegepast) stuiten terecht op weerstand.
Maar wat dan wel? Niemand weet het eigenlijk. Alleen in heel rijke landen is een vrijwillige beperking haalbaar. Maar soms gaat die dan weer zover dat in landen als bijvoorbeeld Frankrijk en West-Duitsland al weer heel openlijk wordt aangedrongen op uitbreiding van de bevolking.

Frikandel uit automatiek

Ook in tal van andere landen wordt er van regeringszijde aangedrongen op bevolkingsgroei. Zelfs in Afrika, een continent met de hoogste groeipercentages ter wereld, is dat het geval.
De wat betreft de bevolkingspolitiek allerminst moderne paus Paulus Johannes staat dus helaas allerminst alleen. Maar de gevolgen worden ongetwijfeld steeds duidelijker. De rijke wereld is niet bereid haar welvaart te delen. Al die anderen in de wereld worden steeds armer.
En terwijl de aarde verder wordt aangetast, terwijl natuur en milieu op steeds meer fronten bedreigd raken, worden de tegenstellingen scherper.
Het is of het rijke westen haar vette frikandel uit de automatiek blijft trekken, terwijl steeds meer paupers alleen maar mogen toekijken. Leuk wordt dat eten voor hen die nog wel voedsel hebben steeds minder.

Frits Maas

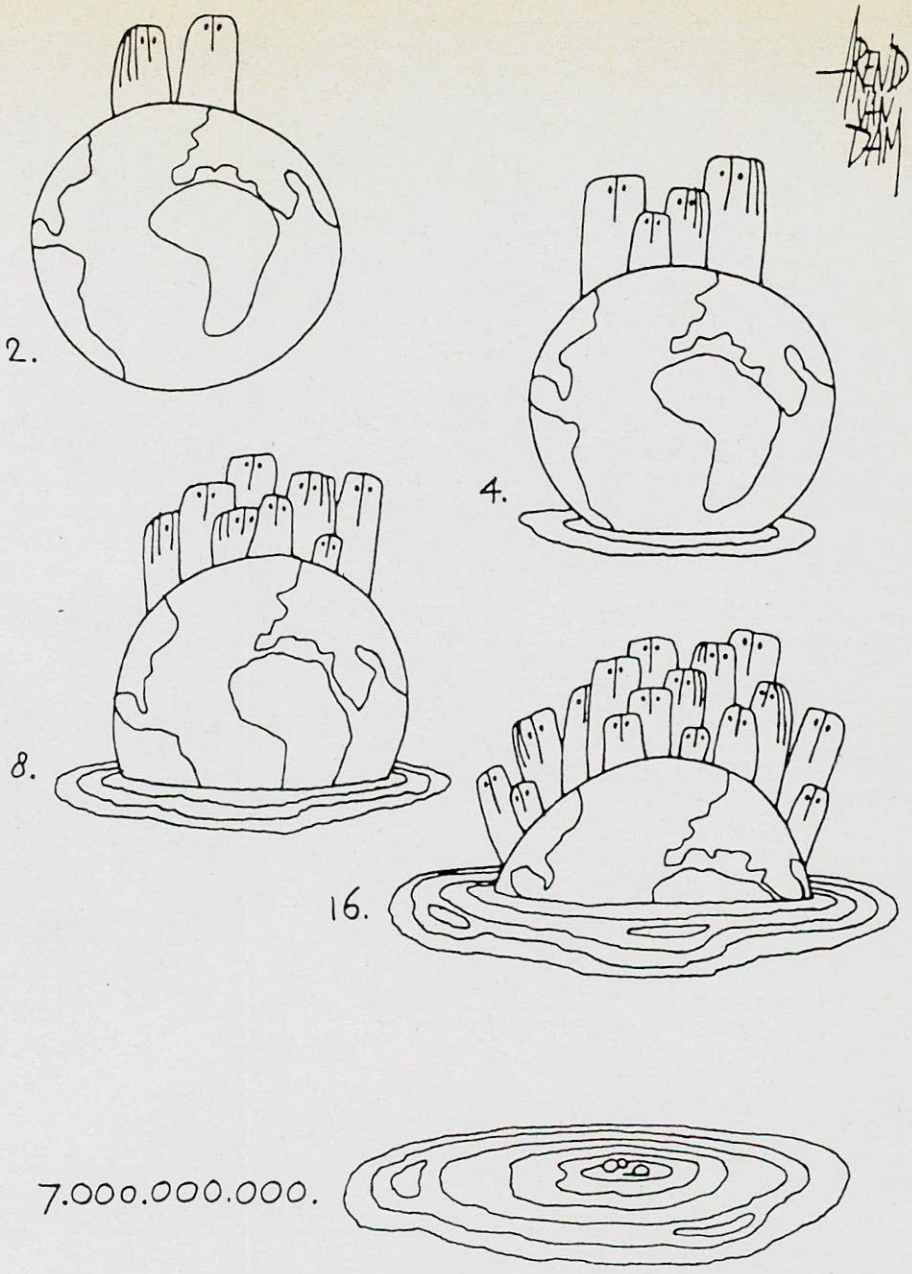

Deze tekening van Frits G. Müller is één van de tien anti-discriminatietekeningen, die – op ansichtkaartformaat afgedrukt en in een mapje gebundeld – zijn uitgegeven door de Commissie Voorlichting Minderheden van de Voorlichtingsraad. De kaarten werden getekend door: Fritz Behrendt, Wim Boost, Jos Collignon, Tom Janssen, Willem van Manen, Frits G. Müller en Peter van Straaten. Het mapje kan worden besteld bij het Distributiecentrum Overheidspublicaties, postbus 20014, 2500 EA 's-Gravenhage, tegen overmaking van *f* 3,– op giro 751.

Teo Gootjes, politiek tekenaar

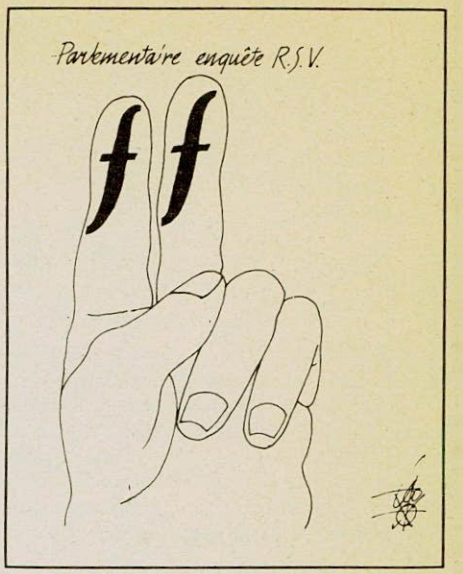

Boven mijn bureau hangt een originele prent, getekend door de in 1942 in Rotterdam geboren Teo Gootjes. Toen ik een tekening van hem mocht uitzoeken, is mijn keus op deze afbeelding gevallen, omdat ik geloof dat ze nog vele jaren haar aktualiteit zal behouden. In de vredesduif van de NAVO heb ik bijzonder weinig vertrouwen, evenals Gootjes, de echte vredesduif zal nog heel wat vluchten moeten maken, voordat er ook maar iets van vrede zal zijn te bespeuren.

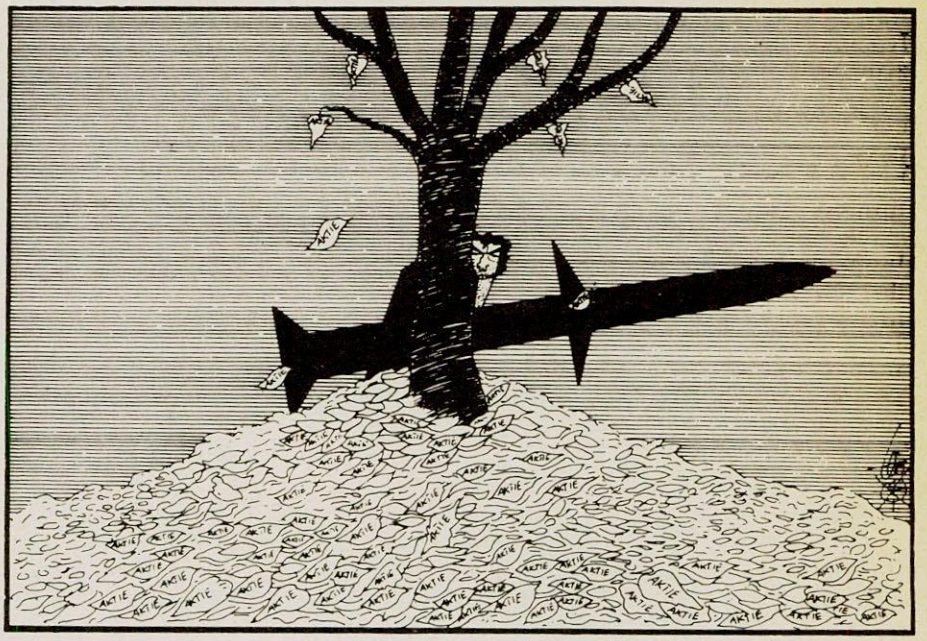

Teo Gootjes, de steeds bekender wordende tekenaar van het dagblad „Het Vrije Volk", is naar hij zelf zegt als tekenaar geboren. Zijn vader is kunstschilder en het tekenen heeft Teo in zijn opvoeding meegekregen. Als oudste zoon in een katholiek gezin met 9 kinderen was hij gewoontegetrouw voorbestemd priester te worden. Na de lagere school doorlopen te hebben komt hij in opleiding bij het klein seminarie „Collegium Carolinum" in het Limburgse Valkenburg. Naar zijn zin heeft hij het daar niet, het keurslijf past hem niet. Het meest stond hem tegen de blinde gehoorzaamheid tegenover de superieuren. Na een jaar of vier hield Teo het voor gezien. Hij ontvluchtte de benauwende omgeving. Tekenaar, dat was het wat hij wilde worden. Dat zat in hem en dat zou er uitkomen.

Opleiding

Overdag is Teo toen, hij was 16 jaar, gaan werken op een drukkerij en 's avonds volgde hij de lessen van de Grafische school. Daarna kreeg hij een baan als tekenaar op een clichéfabriek en bezocht in de avonduren, 5 jaar lang, de colleges aan de Rotterdamse Akademie voor Beeldende Kunsten. Na die grondige opleiding kwam Teo in de reclame terecht, een vak met allerlei eigenaardige kanten. Het beviel hem slecht, vooral door de vele concessies, die van hem gevraagd werden. Opdrachtgevers wisten het meestal beter. Op eigen artistieke ideeën werd vaak een domper gezet. In het personeelsblad van „Het Vrije Volk" vertelt hij in een gesprek in 1981 de navolgende ervaring: „Als ik b.v. een vrouw in een bloemetjesjurk had getekend en de vrouw van de baas hield van een streepjesjurk, dan werd het een streepjesjurk".

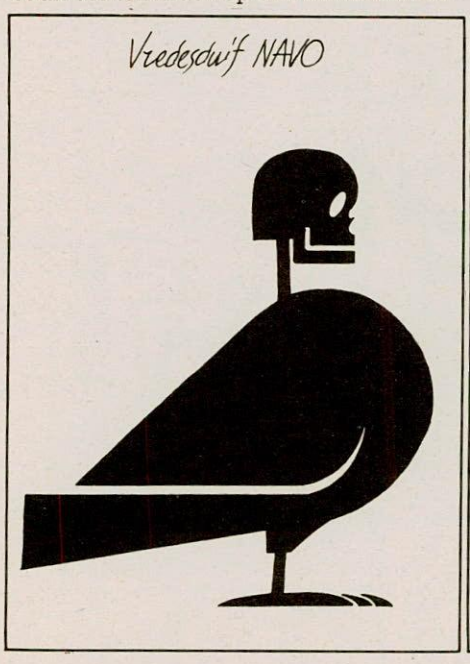

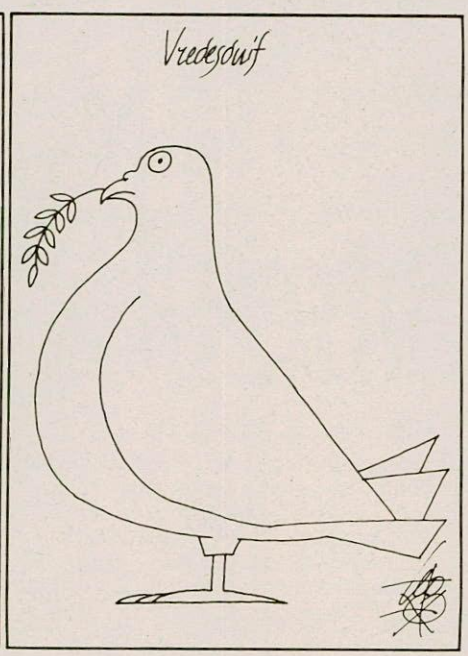

Het Vrije Volk

De ommekeer komt in 1970 als in Vrij Nederland een advertentie staat van Het Vrije Volk, waarin iemand wordt gevraagd als vormgever. Teo Gootjes solliciteert en wordt aangenomen als tekenaar/illustrator. Frits Müller is dan nog bij de krant voor het politieke tekenwerk. Teo werd de journalist met de tekenstift, een soort razende reporter, die dan dit en dan dat aan het papier toevertrouwde, zoals illustraties bij repor-

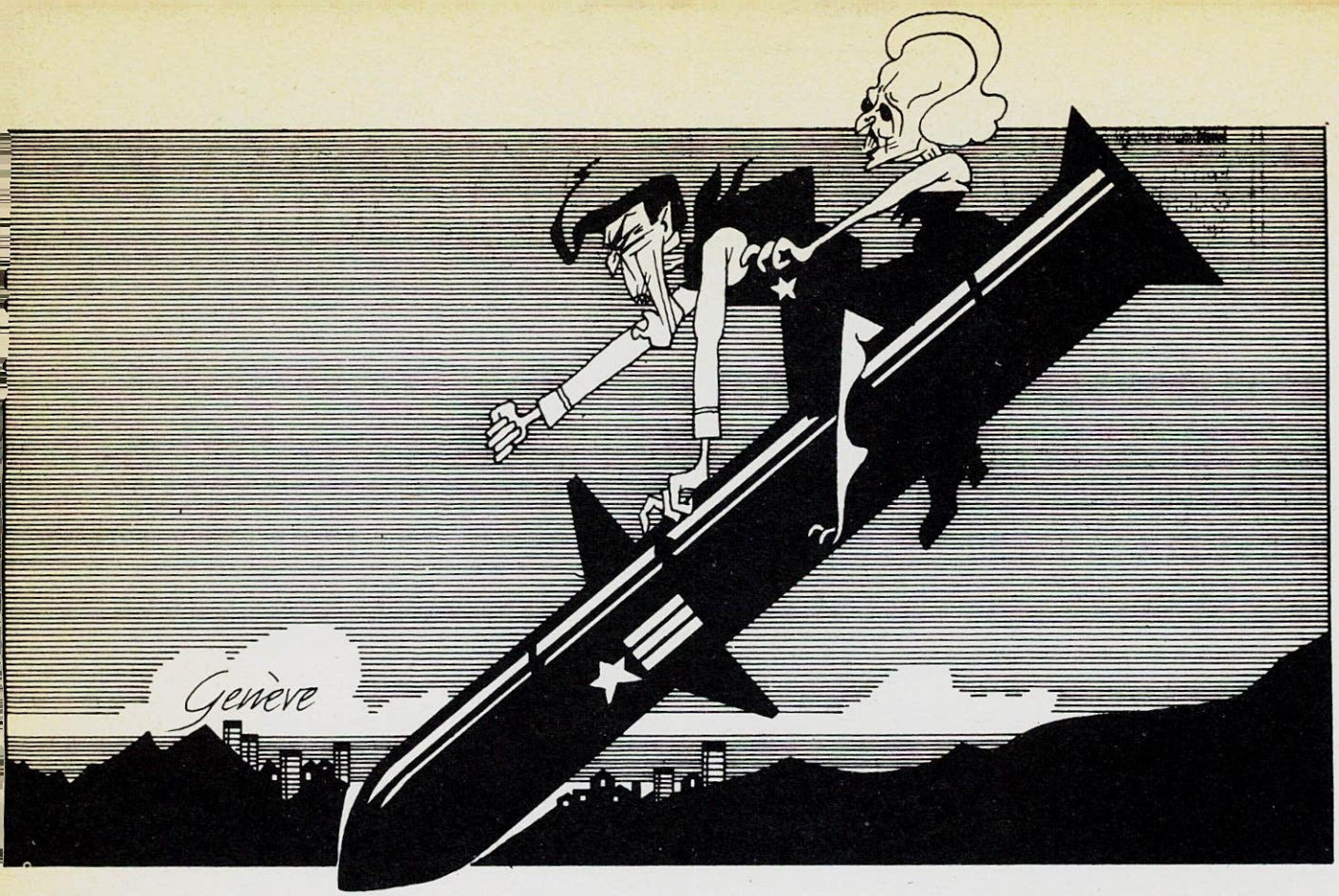

tages, rechtbankverslagen, verhalen en wat al niet meer, waardoor de krant een plezieriger aanblik kreeg. Door de grote verscheidenheid van aktiviteiten had Teo het gevoel, dat hij zijn prestaties niet genoeg kon uitdiepen. „Van alles deed ik een klein beetje en nooit iets helemaal."

Politiek tekenaar

Teo Gootjes heeft het altijd bijzonder aantrekkelijk gevonden politiek tekenaar te worden, maar zoiets moet groeien. Aan de totstandkoming van elke prent is veelal veel denk- en tekenwerk vooraf gegaan. Intens moet de nationale en internationale politiek gevolgd worden. Aan de geboorte van een prent kan een schok, een irritatie of ergernis ten grondslag liggen. Teo had het in zich. Zo'n 6 jaar verschijnen nu in „Het Vrije Volk" met stijgend succes Teo's politieke prenten. Ze zijn in het algemeen te vinden op de uitstekende Focus-pagina, waarop bekwame journalisten hun kijk op het politieke gebeuren geven.

Teo wil tot de essentie van het probleem doordringen, dat hij met grote zorg in beeld brengt. De compositie is sterk geconcentreerd. Om zich uit te drukken gebruikt Teo een volkomen eigen stijl, die hij in de loop der jaren steeds verstevigd en vernieuwd heeft. De verdeling van zwart en wit is bijzonder goed afgewogen en door het zo nu en dan inbouwen van lijnen, brengt hij tussen het wit en zwart een boeiende afwisseling. Daar komt nog bij dat teksten nagenoeg afwezig zijn. De prent moet het doen en die doet het! Teo's werk heeft een sterk dekoratief element. Hij voelt zich een columnist die commentaar tekent en geeft zijn prenten juist daardoor een grote zeggingskracht.

Kort geleden schreef Koos van Weringh in een bespreking van een tentoonstelling in Nieuwspoort van Teo's prenten: „Niets kan direct voor waar worden aangenomen, dat is zijn uitgangspunt. En dat uitgangspunt zorgt ervoor dat we hier te maken hebben met een eigenzinnig kunstenaar die de schone schijn ontmaskert en het bedrog aan de kaak stelt."

Jan Kooijman

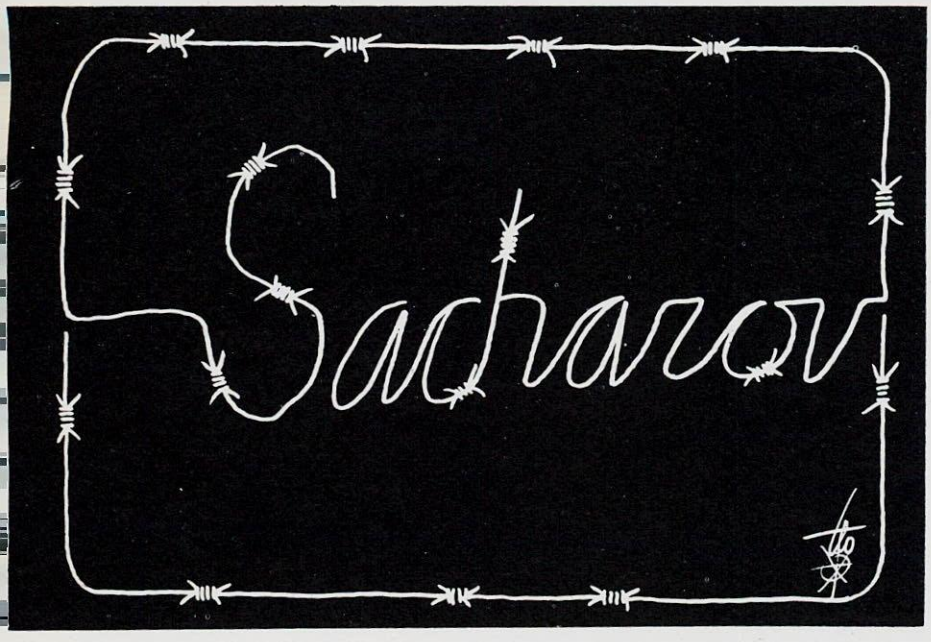

de Russen maken van Afghanistan een proef- en moestuin

boeken bladen brochures

Badminton

Met verveling worden nog steeds heel veel militairen geconfronteerd en dat betreft waarlijk niet alleen de verveling (leegloop) overdag. Velen weten ook 's avonds nauwelijks enige zin (naar men zelf zegt) aan hun vrijetijdsbesteding te geven. Wat overigens best te begrijpen is, want zo simpel is het nu ook weer niet. Misschien dat in dit verband „Het beste badmintonboek voor beginners" iets is. Enige tijd geleden werd, om diezelfde reden, in deze rubriek al „Het beste schaakboek voor beginners besproken". Dit badmintonboek werd geschreven door de Engelse badmintonspeler Derek Talbot (meer dan tien jaar in Engeland aan de top). Op vakkundige maar vooral instruktieve wijze wordt in heldere taal en aan de hand van vele foto's en tekeningen de basis van het badmintonspel uitgelegd. Achtereenvolgens wordt men ingewijd in de basisslagen en -taktieken, de geavanceerde slagtechniek en taktiek om vervolgens begrippen en elementen als schijn, snelheid en bewegen te behandelen. Uiteraard ontbreken de spelregels niet.

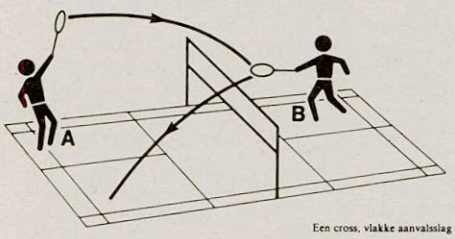

Een cross, vlakke aanvalsslag

Of men een groot wedstrijdspeler zal worden wanneer men Talbot zijn tips ter harte neemt (wat hij wel suggereert) valt te betwijfelen, maar voor beginners (en daar gaat het bij dit soort boeken toch om) is het een goed bruikbaar boek.
„Het beste badmintonboek voor beginners" door Derek Talbot verscheen bij Omega Boek te Amsterdam. Prijs *f* 19,50.

Wolfgang Borchert

Het tweede en laatste deel van het verzamelde werk van de veel te jong gestorven Duitse schrijver Wolfgang Borchert (1921-1947) verscheen net voor de vakantie. Met dit deel is nu het gehele werk van deze bekende auteur in Nederlandse vertaling tot stand gekomen. Eindelijk.
In ons land is Wolfgang Borchert vooral bekend geworden door zijn beroemde toneelstuk „Draussen vor der Tür" (Buiten voor de deur). Het drama gaat over de geweldige ontgoocheling van de Duitse jeugd, die uit de oorlog terugkeert en geen thuis meer vindt. In het aprilnummer van EGO, bij het verschijnen van deel I, hebben we daar al uitgebreid aandacht aan besteed. Dit tweede deel, „De treurige geraniums", bevat o.a. de verzameling vertellingen „Op die dinsdag", met als hoogtepunt het titelverhaal, dat gaat over het sterven

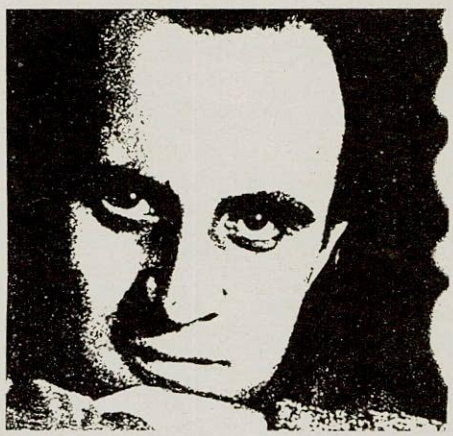

van een officier ergens in het verre Rusland, over de eenzaamheid van de mens in het aangezicht van de dood. Niet alleen dit verhaal, maar de meeste van zijn verhalen zijn werkelijk meesterlijk. In een onderkoelde en bondige stijl, geen woord te veel, geen woord te weinig weet hij iets op te roepen dat de lezer nog lang bij blijft. Beide boeken verdienen het om regelmatig herlezen te worden. Dat verrijkt.
„Buiten voor de deur" (I) en „De treurige geraniums (II) door Wolfgang Borchert werden uitgegeven door Heureka te Weesp. Prijs *f* 27,50 per deel.

Een oorlogje

Van William Boyd, een van Engelands meestbelovende jonge schrijvers, verscheen, in vertaling, de roman „Gewoon een oorlogje".
Het verhaal speelt zich af tijdens de Eerste Wereldoorlog in Oost-Afrika, waar Duitsland en Engeland beide een, aan elkaar grenzend, gebiedsdeel bezitten (resp. het huidige Tanzania en Kenya). Wanneer de oorlog in Europa uitbreekt gebeurt dat enkele dagen later ook in

Oost-Afrika tussen beide mogendheden. Via de zes hoofdpersonen uit dit boek wordt de lezer duidelijk gemaakt wat er zich heeft afgespeeld in deze nagenoeg onbekende oorlog. Die zes zijn: Temple Smith, een corpulente Amerikaanse pionier; zijn naaste buren, het aan de andere kant van de grens wonende Duitse echtpaar Erich en Liesl Bishops; de Engelse broers Felix en Gabriel Cobb en de vrouw van Gabriel, Charis Laverty. De roman zit uitstekend in elkaar. Dat wordt des te duidelijker naarmate de zes hoofdpersonen (met de helft loopt het slecht af) meer met elkaar te maken krijgen. Dat William Boyd in 1982 met deze prima roman candidaat was voor de Engelse Booker-prijs zegt wellicht meer dan dit stukje. Voor liefhebbers van een goede roman zeer de moeite waard.
„Gewoon een oorlogje" door William Boyd verscheen bij uitgeverij Veen te Utrecht. Prijs *f* 27,50.

Gewetensbezwaren

„Principiële gewetensbezwaren tegen het verrichten van militaire dienst" bevat de volledige tekst waarvan gedeelten zijn uitgesproken bij het aftreden (november 1983) van de auteur, Prof jhr mr Th. W. van den Bosch, als president van het Hoog Militair Gerechtshof.
Hoewel wordt gesteld dat niet het gehele vraagstuk wordt behandeld, komen toch de meeste juridische aspekten van mensen met gewetensbezwaren tegen de militaire dienst aan de orde. Betrekkelijk veel aandacht besteedt Van den Bosch aan het probleem van de zgn. totaalweigeraars (deze erkennen niet het recht van de staat dienstplicht op te leggen, reden waarom ze ook geen beroep wensen te doen op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst). Een ander aktueel probleem dat de auteur ter sprake brengt, is de zaak van de sitewachtweigering. Ondanks dat Van den Bosch de juistheid van het belangrijkste argument van de minister in deze kwestie (iedere militair dient algemeen inzetbaar te zijn) betwijfelt, is hij het toch eens met het opleggen van straffen. Want sitewachtweigeraars „zijn er op uit de taakstelling van de krijgsmacht stelselmatig te ondergraven. Voorlopig heeft de krijgsmacht aan één kapitein van dit kaliber in haar gelederen genoeg".
Een generalisering en een schopperij (naar luchtmachtkapitein Stelling) beneden het nivo zelfs van dat van een expresident van het HMG.
Desondanks toch, zeker voor geïnteresseerden, een aardige brochure die werd uitgegeven door Tjeenk Willink te Zwolle. Prijs *f* 12,60.

De „Groten" der aarde

De bijzonder knap geschilderde portretten van de Israëlische kunstenaar Ori Hofmekler (geb. 1952) zijn hier nog maar bij weinigen bekend. Dat is jammer. Niet alleen zijn de portretten van bekende politici van het wereldtoneel met groot vakmanschap geschilderd, maar

ɔovendien geven ze, op karakteristieke wijze, een rake typering van deze per-ɜoonlijkheden.
n het onlangs verschenen boek „De kleine Groten der aarde" zijn een der-igtal van deze schitterende, indringen-le portretten verzameld. Aan deze afge-ɔeelde schilderijen zijn steeds een be-ɔerkt aantal (van de gemiddeld 200) voorstudies toegevoegd zodat we ons ɜen beeld kunnen vormen over de werk-wijze van de kunstenaar.
Hofmekler maakt deze „Groten" der aarde stuk voor stuk wat kleiner door nun grootheid te relativeren en hun zwakheden te bekrachtigen. Werkelijk geweldige karikaturen die alle voor zichzelf spreken. Daar moet ieder ge-schreven woord het tegen afleggen. Dat zegt ook Ephraim Kishon in het voor-woord.
Waarom de uitgever dan toch gemeend heeft G. Philip Mok (chef redakteur bui-enland van Elseviers Magazine) bij eder portret een soort biografie te laten schrijven is mij een raadsel. Deze tek-sten zijn bovendien door hun schijnbare objectiviteit en gezwollen taalgebruik nog nauwelijks te lezen ook, maar dat erzijde.

ammer voor Hofmekler zijn prenten. Deze zijn echter, zelfs door Moks ge-wauwel, niet stuk te krijgen. Mijn idee: het boek kopen voor de schitterende prenten en de teksten gewoon over-slaan.
„De kleine Groten der aarde" door Ori Hofmekler werd uitgegeven door Else-vier te Amsterdam. Prijs *f* 24,50.

Mariniers

Op 10 mei 1940 trokken Duitse troepen, voor velen volstrekt onverwacht, Neder-and binnen. Op een aantal plaatsen werd verbitterd gevochten o.a. aan de Grebbeberg, bij het vliegveld Ypen-burg en rond de Rotterdamse Maas-bruggen. Over de gevechten in Rotter-dam door de aldaar gelegerde mari-niers gaat Wim Hornmans nieuwste boek „De helden van de Willemsbrug". n een uitermate boeiend boek laat hij de strijd op en rond de Maasbruggen van Rotterdam herleven. Niet zoals de

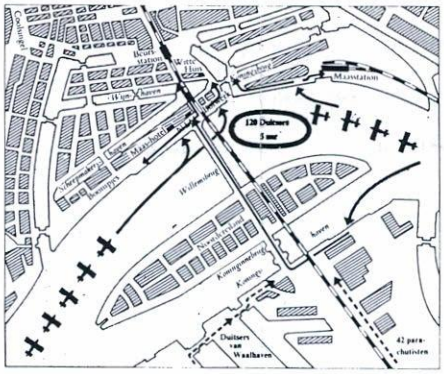

titel van het boek doet vermoeden in de vorm van één groots heldenepos, maar het verhaal van soldaten die plotsklaps in een oorlog terechtkomen. Deze mariniers, waarvan velen erg jong waren (17, 18, 19 jaar) en een aantal pas enkele maanden in opleiding, moesten met sterk verouderde wapens de ongelijke strijd aanbinden met de goed getrainde en bewapende Duitsers. De chaos, de ellende, de rotzooi, de vermoeidheid, maar vooral de angst voor wat er met je kan gebeuren weet Hornman in dit boek treffend te verwoorden.
Een prima boek over een, bijna, vergeten gebeurtenis.
„De helden van de Willemsbrug" door Wim Hornman werd uitgegeven door Omega Boek te Amsterdam. Prijs *f* 29,50.

Na de vloed

Van de hand van de Zweedse schrijver P.C. Jersild verscheen onlangs een indrukwekkende roman over de mensheid na een nucleaire catastrofe, „Na de vloed". Het verhaal speelt zich af in het jaar 2025 als Edvin, de hoofdpersoon, 33 jaar is. Hij is geboren vlak na de ramp en een van de weinige jongeren die nog in leven is. De weinige overlevenden, meest mannen, die zo'n twintig jaar ouder zijn, leiden een ruw leven om maar te overleven.
Edvin wordt veelvuldig misbruikt in allerlei homoseksuele relaties, totdat hij in kontakt komt met de ex-verpleger Petsamo, die door zijn medische kennis door allen gerespecteerd wordt. Beetje bij beetje draagt deze Petsamo zijn kennis over aan Edvin. Wanneer echter Edvins vriendin, Tulikke, in verwachting raakt en geen abortus wenst, stoot Petsamo, die inmiddels de leiding van de gemeenschap heeft verworven, beiden uit de groep.
Edvin en Tulikke moeten samen maar verder zien te leven.
Op een aangrijpende manier weet Jersild hier de lotgevallen te beschrijven van de paar mensen die de dans wisten te ontspringen: hard, rauw maar tegelijkertijd toch ook heel menselijk. Deze roman leest men in één ruk uit.
„Na de vloed" door P.C. Jersild werd uitgegeven door Manteau te Amsterdam. Prijs *f* 29,90.

Wim Heij

EGO puzzle

Het aantal ingezonden goede oplossingen van de magische trap in het meinummer en de zandloper in het juni/julinummer tezamen haalde niet het vereiste minimum van 25, zodat dit keer helaas geen prijswinnaars kunnen worden bekend gemaakt van boeken- of platenbonnen t.b.v. *f* 25,–, *f* 15,– en *f* 10,–.
Hieronder volgt een puzzle waarbij zowel horizontaal als vertikaal dezelfde woorden dienen te worden ingevuld.

1 s	o	2 l	d	3 a	a	4 t
o	■	l	■	s	■	o
2 l	e	v	e	r	e	n
d	■	e	■	e	■	y
3 a	s	r	e	f	e	n
a	■	e	■	e	■	e
4 t	o	h	y	n	e	n

De omschrijvingen luiden:
1. militair
2. verstrekken
3. ontstaat na een vulkaanuitbarsting (je wordt er niet nat van)
4. grote vissen (geleverd in blik)

Stuur de oplossing van deze aug/sept.-puzzle **voor 12 oktober a.s.** naar: EGO-redaktie, Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vermeld duidelijk naam, adres en voorkeur voor boeken- of platenbon. Bij tenminste 25 goede inzendingen worden weer drie prijswinnaars bekend gemaakt in het novembernummer van EGO. Sukses!

de periode tussen 2 EGO's – de langste maand

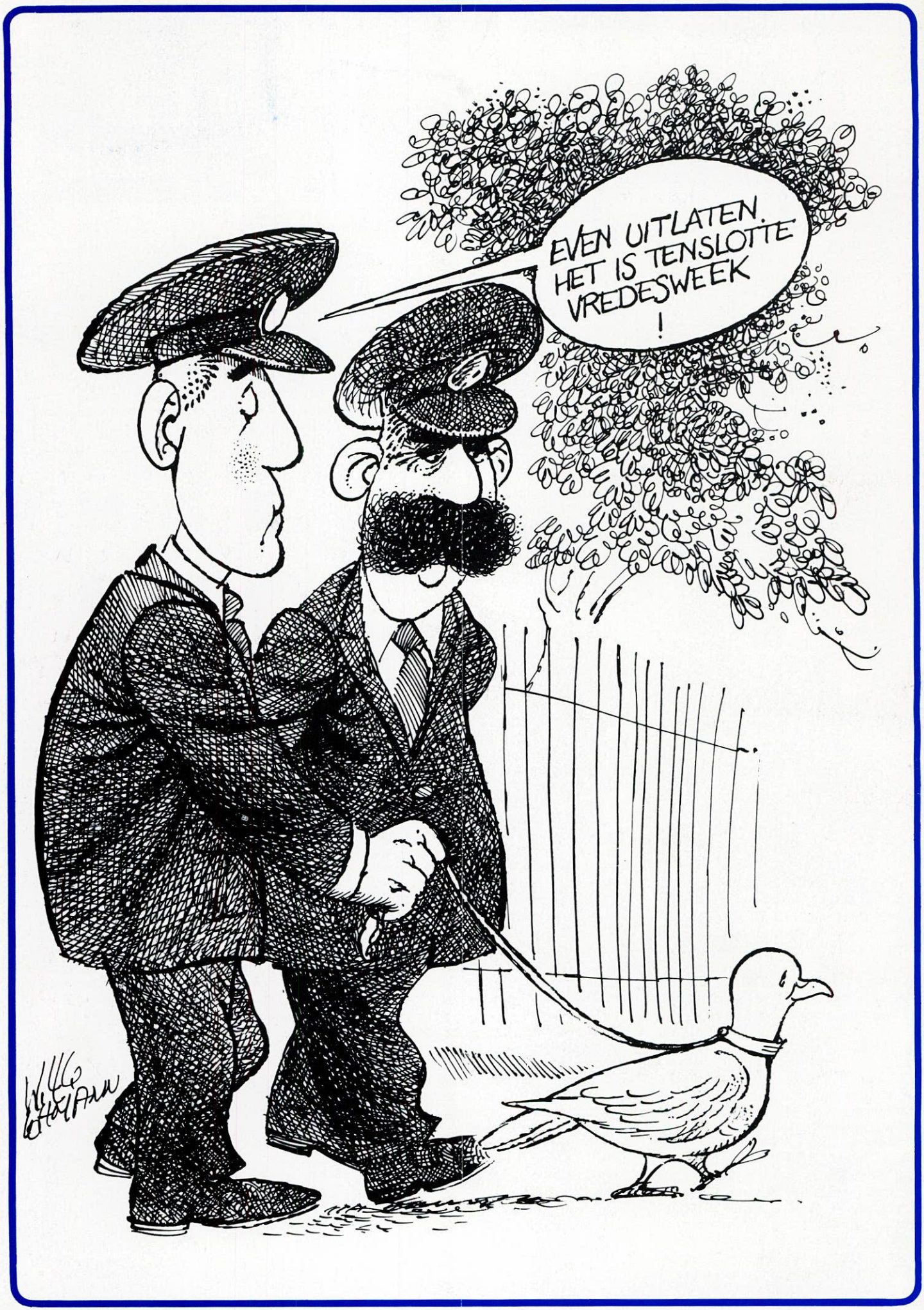
EVEN UITLATEN. HET IS TENSLOTTE VREDESWEEK !